کاریگەریی تەکنەلۆجیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی؛ توێژینەوەیەکی وەسفی بەراوردکارییە لە نێوان ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)

سومەیە فاضل عابد[١]، . فوئاد عەلی ئەحمەد[٢]

[١] بەشی ڕاگەیاندن ،کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی هەڵەبجە، شاری هەڵەبجە، هەرێمی کوردستان، عێراق

[٢،٣] بەشی ڕاگەیاندن،کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی، شاری سلێمانی، هەرێمی کوردستان، عێراق

Corresponding author's e-mail: **sumaya.abd@uoh.edu.iq**

پوختەی توێژینەوەکە

ئەم توێژینەوەیە کە بەناونیشانی(کاریگەرێتی تەکنەلۆژیای(کۆمپیوتەر)ە لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی لە ڕۆژنامەکانی(کوردستانی نوێ و ئاوێنە)دا باس لە دەرخستنی ڕۆڵی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر دەکات لەسەر قۆناغەکانی سازاندنی ڕۆژنامەوانی، لەڕێی وەرگرتنی ڕاوبۆچوونی سازێنەرانی ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ)و(ئاوێنە)سەبارەت بەو ڕۆڵ و کاریگەرێتییەی کە کۆمپیوتەر دەیگێڕێت لە ئاسانکردن و خێراکردنی پرۆسەی سازاندندا، ئەمەش لە چوارچێوەی لایەنی تیۆری و مەیدانی توێژینەوەکەدا ئاماژە بە میتۆدنامە و تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر و سازاندنی ڕۆژنامەوانی دراوە لە کۆتایشدا ئەنجامەکانی فۆرمی ڕاپرسی و شیکارکردنیان خراوەتەڕو.

ئامانجی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە زانینی ڕادەی کاریگەرێتی ئامێری کۆمپیوتەر و دەرخستنی ئاستی بەکارهێنانییەتی، بەمەبەستی هێنانەدی ئەم ئامانجەش توێژەر پشتی بە توێژینەوەی وەسفی بەستووە بە بەکارهێنانی شێوازی ڕووپێوی و بەراوردکاری سامپڵی سازێنەرانی ڕۆژنامەی(کوردستانی نوێ)و (ئاوێنە)ی وەرگرتووە بەشێوەی(ڕووماڵکردنی گشتگیر-المسح الشامل)،کە بەڕێگای هەڵبژاردنی مەبەستدار بەپێی گۆڕاوە دیموگرافییەکان دیاریکراون، توێژەر ئامرازەکانی ڕاپرسی و چاوپێکەوتن و(دەستەی تایبەت-فۆکەس گروپ) و ئامرازی ئاماریی و ڕێژەی سەدی بەکارهێناوە.

توێژینەوەکە بەو ئەنجامە گەیشتوە کە سازێنەرانی هەردوو ڕۆژنامەکە بەشێوەیەکی بەردەوام کۆمپیوتەری جۆری (دیسکتۆپ) بۆ سازاندنی بابەتەکانیان بەکاردەهێنن، هەروەها بەرنامەی (مایکرۆسۆفت ۆرد) زۆرترین بەکارهێنانی هەیە و هەمیشە بەکارهێنانی ئامرازی کۆمپیوتەر دەبێتەهۆی باشترکردن و خێراترکرنی کاری سازاندن و کەمکردنەوەی تێچوون و کات لە ڕۆژنامەدا، هەروەها پێکەوەبەستنی ستافی ڕۆژنامەکە و ئاڵوگۆڕکردنی خێرای زانیارییەکان لەکاتی سازاندندا. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە بەهۆی ئامێری کۆمپیوتەرەوە سازاندنی ڕۆژنامەوانی لەکارێکی میکانیکی دەستییەوە بووەتە کارێکی ئەلیکترۆنی.

وشە کلیلییەکان: تەکنەلۆژیا، کۆمپیوتەر، سازاندنی ڕۆژنامەوانی

گۆڤاری زانکۆی هەڵەبجە:گۆڤارێکی زانستی ئەکادیمیە زانکۆی هەڵەبجە دەری دەکات	
بەرگ	٧ ژمارە ١ ساڵی(٢٠٢٢)
ڕێککەوتەکان	ڕێکەوتی وەرگرتن: ٢٠٢١/١١/٧ | ڕێککەوتی پەسەندکردن: ٢٠٢٢/١/١٠ | ڕێککەوتی بڵاوکردنەوە: ٢٠٢٢/٣/٣٠
ئیمەیلی توێژەر	sumaya.abd@uoh.edu.iq
مافی چاپ و بڵاوکردنەوە	©٢٠٢٢ م. ی. سومەیە فاضل عابد،م.پ. ی. د. فوئاد عەلی ئەحمەد،گەیشتن بەم توێژینەوەیە کراوەیە لەژێر ڕەزامەندی CCBY-NC_ND 4.0

ملخص البحث

إن الدراسة التي تأتي تحت عنوان (تأثير تكنولوجيا الحاسوب على التحرير الصحفي صحيفتا "كوردستانى نوێ" و "ئاوێنه" انموذجا) حيث تتطرق إلى مدى دور آلة التكنولوجيا (الحاسوب) على مراحل التحرير الصحفي، وذلك يكون من خلال مناقشة آراء محرري صحيفتي (كوردستانى نوێ) و (ئاوێنه) حول الدور الذي تلعبه تلك الآلة في تسهيل و إسراع عملية التحرير وتأثيرها الجاد، وذلك في إطار جانبين النظري و الميداني، حيث تمت فيها الإشارة إلى المنهج المتبع وتكنولوجيا الحاسوب والتحرير الصحفى، وفى الختام قمنا بعرض نتائج استماره الاستبيان و تحليلاتها.

إن الهدف المرجو من هذه، الدراسة عبارة عن معرفة مدى تأثير آلة (الحاسوب) وإظهار مدى مستوى مستخدميها، ولكي نصل إلى تحقيق ذلكم الهدف، اعتمد الباحثان على استخدام المنهج الوصفي، وذلك عن طريق استخدام منهجَي المسح والمقارن من عينات محرري كلتا الجريدتين (كوردستانى نوێ) و(ئاوێنه) من حيث (المسحُ الشاملُ)، والذي تم تحديدهما عن طريق الاختيار المقصود ووفق المتغيرات الديموغرافية. مما هو جدير بالإشارة وهو أن الباحثين استخدما استمارة الاستبيان والمقابلة والمجموعة البؤرية (focus Group) والأداة الإحصائية فضلاً عن استخدام النسبة المئوية، وذلك للحصول على نتائج مرجوة ودقيقة تتصل بأهداف وموضوعات الدراسة.

وقد وصل مبتغى الدراسة إلى أن محرري كلتا الجريدتين المتلثلين في (كوردستانى نوى) و(ئاوێنه) قاموا بشكل مستديم باستخدام ألة (الحاسوب) من طراز (ديسكتوب) لتحرير موضوعاتهم وتهيأتها, أما ما يتعلق ببرنامج (مايكروسوفت ورد) فأصبح له مستخدمون كُثُر، وأن استخدام آلة (الحاسوب) قد يؤدي بدوره إلى تحسين عملية التحرير وإسراعها وذلك فضلا عن تخفيض التكلفة المادية والزمنية في إعداد الصحيفة، وكذلك القيام بالترابط بين هيئة التحرير والتبادل الحثيث للمعلومات في وقت التحرير. وذلك على الرغم من أنه أصبح استخدام آلة الحاسوب تحولت من عمل ميكانيكي يدوي إلى عمل إلكتروني.

مفتاح الكلمات: التكنولوجيا، الحاسوب، التحرير الصحفى

Abstract

This research with the title (Impacts of Computer Technology on Journalism Editing; a Descriptive and Comparative Study between (Kurdistan Nwe) and (Awena) Newspapers) is about revealing the role of computer technology on the stages of Journalism editing. This study is taking viewpoints of editors of "Kurdistan Nwe" and "Awene" newspapers about the role and effectiveness of computers in facilitating and speeding up the process of editing. In the framework of the theoretical and field aspects, a reference was made to the research method, computer technology and journalistic editing. Finally, the results of survey form and their analysis have been shown.

The main objective of this study is to find out the extent of the effectiveness of computer device and the level of its use within editing. aiming to achieve this objective, the researchers depend on the descriptive research, by using the survey and comparable methods. The samples were taken from "Kurdistan Nwe" and "Awene" in the form of (General Coverage), researchers have used survey, interview tools, focus group, statistical tools and percentages.

Finally, the research has concluded that, the editors of both newspapers constantly use desktop computers to

create stories. In both newspapers, the Microsoft Word program has the most use. Using computer machine can always improve and speed up the editing and decrease the cost and time in newspaper. It will also make connection between the staff of the newspaper and exchanging information are faster and more efficient, despite the fact that because of the computer machine, journalism editing has changed from the manual work to electronic.

Keywords: Technology, Computer, Editing

پێشەکی

ئەگەر گفتوگۆ بکرێت دەربارەی ئەو ڕۆڵەی کە تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر دەیگێڕێت لە بواری بەرهەمهێنانی ڕۆژنامەوانیدا، دەتوانرێت بوترێت چووەتە نێو پرۆسەی بەرهەمهێنانەوە بەهەموو قۆناغەکانییەوە کە بە کرداری کۆکردنەوەی ماددە ڕۆژنامەوانییەکان دەستپێدەکات لە سەرچاوە جیاوازەکانەوە (ناوخۆیی یان دەرەکی)، گەیشتنیان بە بارەگای ڕۆژنامەکە، چارەسەرکردنی ماددە ڕۆژنامەوانییەکان کە پێویستیان بە کرداری ئاڵۆز هەیە وەك هەڵبژاردنی بابەتێك کە بگونجێت لەگەڵ سیاسەتی ڕۆژنامەکە و پۆلێنکردنی لەچوارچێوەی ڕەهەندە سەرەکییەکانەوە کە سوود بە کرداری دروستکردنی هەواڵ دەگەیەنن، ئەو کردارانەی کە دەستدەگرن بەسەر بابەتی ڕۆژنامەوانی لە سازاندنی و دووبارە نووسینەوەی و کردارەکانی زیادکردن و لابردنی هەندێك بڕگە و گۆڕینی هەندێك ژمارە و ڕاستکردنەوەی هەندێك ناو و هەڵبژاردنی ناونیشان و وێنەی گونجاو سەرەڕای کردارەکانی ڕاستکردنەوە و پێداچوونەوە بە هەموو شێوەکانیەوە

پێشتر کرداری سازاندنی ڕۆژنامەوانی بە بەکارهێنانی کاغەز و قەڵەم کە سازێنەر و هەڵچنی زمانەوانی هەڵەی زمانەوانی و شێوازی زانیارییەکانیان ڕاستدەکردەوە لەناو دەقەکەدا، کاتێك کاری ڕۆژنامەوانی بەشێوەیەکی خێرا پشتی بە تەکنەلۆژیای گەیاندن بەست ئەم کردارە بوو بە دیجیتاڵی لەسەر شاشەی کۆمپیوتەر لەچوارچێوەی سیستەمی بڵاوکردنەوەی مەکتەبی لەناو بینای ڕۆژنامە کە بە سازاندنی ئەلەکترۆنی دەناسرێت و لەچوارچێوەی سیستەمێکی تۆڕیی جێبەجێدەبێت.

بەهۆی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیای گەیاندنی نوێ و جۆراوجۆربوونی ئامرازەکانیەوە، لە ئەمڕۆدا تەکنەلۆژیا ڕۆچووەتە نێو سەرجەم بوارەکانی ڕاگەیاندنەوە لەنێویشیاندا پیشەسازی ڕاگەیاندن و دواجار کاریگەرێتیی دروستکردووە بەتایبەتی ئامێری کۆمپیوتەر، بوونی ئەم کاریگەرێتییەش وای لە توێژەر کرد "کاریگەرێتیی تەکنەلۆجیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەنووسی" بکاتە ناونیشانی سەرەکی توێژینەوەکەی، کە تێیدا ئاماژە به میتۆدنامە و چەمکەکانی تەکنەلۆژیا، کۆمپیوتەر، سازاندنی ڕۆژنامەوانی کراوە هەروەها ئەنجامەکانی بەشی مەیدانی و شیکارکردنیان خراوەتەڕو، بەدەرەنجام و پێشنیار و ڕاسپاردەکان کۆتایی بە توێژینەوەکە هاتوە.

یەکەم:چوارچێوەی میتۆدی توێژینەوە

١.کێشەی توێژینەوە: یەکەمین هەنگاوی ئەنجامدانی هەر توێژینەوەیەکی زانستی بریتییە لە دیاریکردنی کێشەی سەرەکی توێژینەوەکە، چونکە هەستکردنی توێژەر بە بوونی بابەتی شیاو بۆ توێژینەوە، یان پەیبردن بە بوونی کێشەیەك کە پێویستی بە وەسف و لێکدانەوە و چارەسەرکردن هەبێت، سەرەتایەکی لۆژیکییە بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی وردی زانستی، لەو سۆنگەیەوە ناوەڕۆکی کێشەی توێژینەوەکە دەکرێ لەوروژاندنی ئەم پرسیارەدا بخرێتەڕو کە ئایا تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر چ کاریگەرییەکی لەکاری سازاندنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکاندا دروستکردوە؟

٢.گرنگی توێژینەوە:

أ- ئەم توێژینەوەیە بایەخدار دەبێت بۆ بواری ڕۆژنامەوانی کوردی؛چونکە باس لە دەرخستنی کاریگەرێتیی تەکنەلۆجیای کۆمپیوتەر دەکات لەسەر سازاندنی بابەتە ڕۆژنامەوانییە چاپکراوەکان لەهەرێمی کوردستاندا بەگشتی و لەڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا بەتایبەتی.

ب_مشتێك دەخاتە سەرخەرمانی زانست و زانیاری لە هەرێمی کوردستاندا و گەشەی ئاستی زانستی بەرەو هەڵکشان دەبات.

ت-بایەخدار دەبێت بۆ بواری ڕاگەیاندن بەگشتی و بوار ڕۆژنامەوانی بەتایبەتی، دواجار توێژینەوەیەکی دیکەش دەبێت بۆ کتێبخانەی میدیای کوردی.

پ-ئەم توێژینەوەیە بە هەوڵە یەکەمینەکان دادەنرێت دەربارەی کاریگەرێتیی تەکنەلۆجیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی بابەتە ڕۆژنامەوانییە چاپکراوەکان لە ڕۆژنامەی کوردیدا بەگشتی و ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) بەتایبەتی بە زمانی کوردی.

٣.ئامانجی توێژینەوە: ئامانجی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە زانینی هەوڵدانە بۆ زانینی ڕادەی کاریگەرێتیی تەکنەلۆجیای کۆمپیوتەرە لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانیی لەهەردوو ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا، پەیوەست بەمەش ئاستی بەکارهێنانی کۆمپیوتەرە لە سازاندنی بابەتە ڕۆژنامەوانییە چاپکراوەکاندا.

٤. گریمانەی توێژینەوە: گریمانەش بەشێوەیەکی گشتی گوزارشتە لەخەملاندنی ژیرانە و لێکدانەوەی ئەگەری، لەڕێگەی بەیەکەوە بەستنی هۆ و هۆکار وەکو لێکدانەوەی کاتی بۆ کێشە یان دیاردەی لێکۆڵراوە لەژێر ڕۆشنایی ئەو پرسیەی سەرەوە، توێژەر گریمانەی توێژینەوەکەی بەم شێوەیە دەخاتەڕوو:

أ.تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر کاریگەرێتیی لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی هەیە لە ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا.

ب. تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر کاریگەرێتیی لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی نییە لە ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا.

٥.جۆر و ڕێبازی توێژینەوە: ئەم توێژینەوەیە لە جۆری توێژینەوەیەکی وەسفییە لەو چوارچێوەیەشدا توێژەر شێوازی ڕووپێوی و بەراوردکاریبەکارهێناوە، بەمەبەستی بەراوردکردن لەنێوان ڕادەی بەکارهێنانی ئامێری کۆمپیوتەر لە ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) دا.

٦.شێواز و ئامرازەکانی توێژینەوە: توێژەر پشتی بە کۆمەڵێك ئامراز و شێواز بەستووە بەمەستی هێنانەدی ئامانجی توێژینەوەکەی وەکو: (فۆڕمی سەرەتایی زانیاری کۆکردنەوە، فۆڕمی ڕاپرسی، دەستەی تایبەت--فۆکەس گرووپ و چاوپێکەوتن).

٧. سنوری توێژینەوە: أ- بواری کات: ماوەی ئەنجامدانی لایەنی مەیدانی توێژینەوەکە کە لە کۆکردنەوەی زانیارییەکان و شیکردنەوەیان پێکهاتبوو، هەروەها دابەشکردنی فۆڕمی ڕاپرسی و وەرگرتنەوەی و ئەنجامدانی چاوپێکەوتن، لەنێوان (٢٠١٦/٨/١٦) بۆ (٢٠١٦/١٢/٢٠) خایاندووە.

ب- بواری شوێن: شوێنی ئەنجامدانی توێژینەوەکە بریتییە لە هەرێمی کوردستان/ شاری سلێمانی، ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە).

ت- بواری مرۆیی: پێکهاتووە لە سازێنەرانی ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) کە ژمارەیان (٢٤) سازێنەرە.

٨.هۆکارەکانی هەڵبژاردنی بابەتی توێژینەوە: ئەو هۆکارانەی بوونە هۆی هەڵبژاردنی بابەتی توێژینەوەکە ئەمانەن:

١. گرنگیی ئامێری کۆمپیوتەر لەنێو ژیانی مرۆڤدا بەگشتی و لەنێو کایەی ڕۆژنامەگەریی و پرۆسەی سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا بەتایبەت و ڕەنگدانەوەی لە بەرهەمە ڕۆژنامەوانییەکاندا.

٢. گرنگیی سازاندن وەك پرۆسەیەك لەبواری ڕۆژنامەوانیدا بەجۆرێك بەبێ ئەم پرۆسەیە ناتوانرێت ڕووداو و زانیارییەکان لە چوارچێوەی بابەت و ژانرێکی دیاریکراودا گوزارشتییان لێبکرێت.

٣. گرنگیدانی دەزگا و ناوەندە ڕۆژنامەوانییەکان بە بوونی بەشی تایبەت بە سازاندن و کارمەندی تایبەت لەو بوارەدا.

٩. کۆمەڵ و سامپڵی توێژینەوە

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360

أ- كۆمەڵ و سامپڵی توێژینەوە: كۆمەڵ و سامپڵی توێژینەوەكە بریتییە لە سازێنەرانی ڕۆژنامەیەكی ڕۆژانە و ڕۆژنامەیەكی هەفتانە لە شاری سلێمانیدا كە ئەوانیش ڕۆژنامەی (كوردستانی نوێ) و ڕۆژنامەی (ئاوێنە)یە، كە (٢٤) سازێنەرن، توێژەر لەبەر كەمی سامپڵی توێژینەوەكەی هەموو كۆمەڵی توێژینەوەكەی وەك سامپڵ وەرگرتووە، بەشێوازی ڕووپێوی گشتگیر (اسلوب مسح الشامل او الحصر الشامل- comprehensive inventory)، ئەمە سەرەڕای ئەوەی كە هەڵبژاردنی سامپڵ بەم ڕێگایە لەباشترین جۆرەكانی سامپڵە.

ب-تایبەتمەندییەكانی سامپڵی توێژینەوە: خاسیەتی دیمۆگرافی یاخود زانیارییە گشتییەكان لە پێوەرە سەرەكییەكانی توێژینەوەی مەیدانین، لەم توێژینەوەیەدا و پەیوەست بە سامپڵی توێژینەوەكە زانیارییەكانی (توخم، تەمەن، ئاستی زانستی، ساڵانی خزمەت، پۆلێنی پیشەیی) دەخرێنەڕوو، وەك خشتەی (١).

خشتەی (١)

خاسیەتی دیمۆگرافی و تایبەتمەندیی كەسی

تایبەتمەندی بەربژێران	بڕگە پێشنیاركراوەكان	كوردستانی نوێ		ئاوێنە		كۆی گشتی	٪
		د	٪	د	٪		
توخم	نێر	١٦	٨٨,٩	٤	٦٦,٧	20	83.3
	مێ	٢	١١,١	٢	٣٣,٣	4	16.7
تەمەن	١٨-٢٢ ساڵ	١	٥,٦	١	١٦,٧	2	8.3
	٢٣ -٢٧ ساڵ	١	٥,٦	١	١٦,٧	2	8.3
	٢٨-٣٢ ساڵ	٢	١١,١	١	١٦,٧	3	12.5
	٣٣ ساڵ و زیاتر	١٤	٧٧,٨	٣	٥٠	17	70.8
ئاستی زانستی	هەڵگری بڕوانامەی بنەڕەتی	٠	٠	١	١٦,٧	1	4.2
	هەڵگری بڕوانامەی ئامادەیی	٨	٤٤,٤	١	١٦,٧	9	37.5
	هەڵگری بڕوانامەی دبلۆم یان بەكالۆریۆس	١٠	٥٥,٦	٣	٥٠	13	54.2
	هەڵگری بڕوانامەی دبلۆمی باڵا یان ماستەر یان دكتۆرا	٠	٠	١	١٦,٧	1	4.2
ژمارەی ساڵانی خزمەت	كەمتر لە ٥ ساڵ	٢	١١,١	١	١٦,٧	3	12.5
	لە ٥ ساڵ بۆكەمتر لە ١٠ ساڵ	٢	١١,١	٢	٣٣,٣	4	16.7
	لە ١٠ ساڵ بۆكەمتر لە ١٥ ساڵ	٤	٢٢,٢	١	١٦,٧	5	20.8
	١٥ ساڵ و زیاتر	١٠	٥٥,٦	٢	٣٣,٣	12	50.5
پۆلێنی پیشەیی	سازێنەر	٧	٣٨,٩	١	١٦,٧	8	33.3
	بەرپرسی لاپەڕە	١٠	٥٥,٦	٤	٦٦,٧	14	58.3
	بەرپرسی سازاندن	٠	٠	١	١٦,٧	1	4.2
	بەڕێوەبەری سازاندن	٠	٠	٠	٠	0	0
	سكرتێری سازاندن	١	٥,٦	٠	٠	1	4.2

. ڕاستی و جێگیری توێژینەوە

١- ڕاستیی ڕواڵەتیی Face validity: توێژەر ڕاستیی ڕواڵەتیی بۆ هەڵسەنگاندنی ڕاستیی فۆڕمی ڕاپرسییەکەی بەکارهێناوە بەرلەوەی ئەو فۆڕمە بکرێتە بنەمای کارکردن پیشانی چەند پسپۆڕ و شارەزاییەکی بواری ڕاگەیاندن دراوە پاشان بەگوێرەی پێویست گۆڕانکاری لەبڕگەکاندا کراوە و ڕاستی فۆڕمەکە دەکاتە (٩٢,١٪) ئەمەش ڕێژەیەکی بەرز و زانستیی و پەسەندکراوە.

خشتەی (٢)

ڕاستیی ڕواڵەتیی بۆ برگەکان بەگوێرەی ڕای پسپۆڕان

ژمارەی برگەکان			
	پسپۆرەکان	ڕێژەی سەدی	
	پەسەندکراوەکان	پەسەندنەکراوەکان	
٢٢٨	٢١٠	١٨	١٠٠

. جێگیریی توێژینەوەکە Reliability Statistics: توێژەر جێگیریی فۆڕمی ڕاپرسی توێژینەوەکەی بەرێگەی ڕێکی ناوەکی (الاتساق الداخلی Internal Consistency) بە بەکارهێنانی هاوکێشەی (ئەلفاکرونباغ-Cronbach's alpha) دەرهێناوە بەو شێوەیەی کە لە خشتەی (٣) دا رونکراوەتەوە:

خشتەی (٣)

ئەنجامی هاوکێشەی ئەلفاکرونباغ بۆ جێگیریی فۆڕمی ڕاپرسی

برگەکان	ژمارەی برگەکان	پێوانە و ڕادەی جێگیرییان
برگەکانی تەوەری دووەم	158	0.94
برگەکانی تەوەری سێیەم	18	0.772
برگەکانی تەوەری دووەم و سێیەم	176	0.947

ئەنجامەکانی خشتەی (٣) ئەوە دەردەخەن کە بەهای هاوکێشەی (ئەلفاکرونباغ) بەرزە بۆ برگەکانی فۆڕمی ڕاپرسییەکە کە لەنێوان (٠,٧٧٢-٠,٩٤٧).

١١.چەمکەکانی توێژینەوە: توێژەر بەپێویستی دەزانێت لە تێڕوانینی زانستی و گۆشەنیگای بۆ توێژینەوەکەی چەمکەکانی توێژینەوەکەی پێناسە بکات واتە تەنها پێناسەی ئیجرائی چەمکەکانی کردووە کە پەیوەندیی بە واقعی توێژینەوەکەوە هەیە بەم شێوەیە:

-کاریگەری: مەبەست کارکردنی بگۆڕێکی سەربەخۆیە (المغیرالمستقل) لەسەر بەگۆڕێکی وابەستە (المتغیر التابع) بەهۆی هۆکارێکی دیاریکراوەوە، جا ئەو هۆکارە دیار بێت یان نادیار، ماددی بێت یان مەعنەوی، بەهێز بێت یان لاواز، لەپێناو دەرکەوتنی کاریگەرییەکەی، ئەرێنی بێت یان نەرێنی، بۆ دەستکەوتنی ئەنجامێکی دیاریکراو لەسەر بابەتێك یان دیاردەیەك.

-تەکنەلۆژیا: تەکنەلۆژیا ئامرازێکی ماددییە، لەئەنجامی خستنەگەڕی توانا و شارەزایی و زانین (المعرفە) ی کەڵەکەبووی مرۆڤایەتی بەرهەمهێنراوە بەئامانجی پڕکردنەوەی پێداویستییە ماددی و مەعنەوییەکانی مرۆڤ، بۆ زاڵبوون بەسەر کێشە و بەربەستەکانی ژیانی ڕۆژانەیدا

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360

-کۆمپیوتەر: ئامێرێکی ئەلیکترۆنییە و یەکێکە لە بەرهەمەکانی سەدەی بیستەم، گۆڕینی داتاکان بۆ زانیاریی لە جێگەیەکی بچووکدا بەخێراییەکی بێسنور ئەنجام دەدات، ڕۆڵێکی سەرەکی هەیە لە قۆناغەکانی سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا هەر لە (کۆکردنەوەی مادەکان و ڕێکخستن و پۆلێنکردن و داڕشتنەوە و پێداچونەوەیان و تادەگاتە دەرهێنان و چاپکردنی ڕۆژنامە).

-ڕۆژنامە: ئەو چاپکراوە خولیەیە کە بەشێوەیەکی بەردەوام و لەکاتێکی دیاریکراودا ڕۆژانە یان هەفتانە دەردەچێت کە هەواڵ و بابەتی سیاسی و کۆمەلایەتی و ئابوری...هتد لەخۆدەگرێت و ئاراستەی چینە جیاوازەکانی کۆمەڵ دەکرێت بەمەبەستی ئاگادارکردنەوەیان لەو ڕوداوانەی کە لەناوخۆ و جیهان ڕوودەدەن.

-سازاندنی ڕۆژنامەوانی: هەنگاوێکە لەهەنگاوەکانی بەرهەمهێنانی ڕۆژنامەوانی کە مەبەست لێی داڕشتن و ڕێکخستنەوە و سازاندنەوەی ماددە بەدەستهاتووە کۆکراوەکانە کە لەسەرچاوە جیاوازەکانەوە وەرگیراون، پاش ئەوەی کە پێداچوونەوەی کۆتاییان بۆدەکرێت و ناونیشان و وێنەی گونجاویان بۆ دادەنرێت لەشێوە و بۆتەی جیاوازدا ڕێکدەخرێنەوە و دواجار وەك پەیامێکی ڕۆژنامەوانی ئاراستەی وەرگران دەکرێت.

دووەم: چوارچێوەی تیۆری توێژینەوە

•تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر

١.چەمکی تەکنەلۆژیا: بەکارهێنانی ئەم چەمکە بۆ یەکەم جار بۆ سەرەتاکانی سەدەی حەڤدە دەگەڕێتەوە(یاسین، ٢٠١٥،ص٤٥)، وشەی تەکنەلۆژیا لە وشەی یۆنانی (Technelogos) وەرگیراوە، (Techno) بەواتای پیشە یان لێهاتوویی دێت(یونس،٢٠٠٣،ص٣٢)،یان ڕێگا و هۆ و ئامراز(الحطامی ،ص٨٣) ، وشەی (Logos) بەواتای زانست یان لێکۆڵینەوە یان گەشەپێدان دێت، بەم جۆرەش وشەی تەکنەلۆژیا بەواتای زانستی لێهاتوویی، یان هونەر دێت، کە بەشێوەیەکی لۆژیکی لە لێهاتوویی دەکۆڵێتەوە بۆ بەجێهێنانی پیشەیەکی دیاریکراو(عثمان،٢٠١١،ص٤٧).پاش دەرکەوتنی شۆڕشی پیشەسازی چەمکی تەکنەلۆژیا لە کلتوری یۆنانییەوە چووە نێو زمانی ئینگلیزیەوە و شێوەیەکی نوێی وەرگرت کە زۆر جیاواز نەبوو لە شێوە بنچینەییەکەی، لەزمانی ئینگلیزیدا پاش یەکگرتنی هەردوو وشەکەی پێشوو یەك وشەیان پێکهێنا کە ئەویش (Technology)یە و بەگۆڕینی بنەماکەشی واتاکەشی گۆڕانی بەسەردا هات و بوو بە " هەر داهێنانێك یان شێوازێکی لۆژیکیی بۆ ئەو ڕووداوانەی کە کاریگەرتییەکی ڕێکخراویان هەیە و دەکرێ دووبارە بکرێنەوە"، ئەمە لەکاتێکدا هەردوو وشەکە پێکەوە لە پاشخانی یۆنانی دا بەواتای (توێژینەوەی لێهاتوویی یان پیشەیی یان زانستی لێهاتوویی، یان گەشەپێدانی لێهاتوویی و پیشەیی) دێت(بن زاید،٢٠١٠،ص٤٠-٤١) ، پاشان دەچێتە نێو زمانەکانی ترەوە و وەردەگێڕرێتە سەر زمانی عەرەبی و دەبێتە (تقنیە، تقنیات، تقانە، تقانات)، بەواتای " زانستی جێبەجێکردن، یان ڕێگەیەکی هونەری بۆ گەیشتن بە مەبەستێکی دیاریکراو، یان کۆمەڵێك ئامرازی بەکارهێنراوە بۆ بەدەستهێنانی هەموو ئەو شتانەی کە پێویستن بۆ ژیانی مرۆڤ و خۆشگوزەرانی"(عبده،بدون تأریخ،ص١٠) بەڵام بەکارهێنانی ئەم وشەیە لە زۆربەی کتێبە ئەدەبییەکانی زمانی عەرەبیدا باو بووە، ئەمەش ئاسانتر و باشتر بووە بۆ تێگەیشتن و بەکارهێنانی وەك وشەیەکی جیهانی کە هەموو زمانەکان لێی تێبگەن و بەکاریبهێنن وەك ئەوەی کە لەزمانی کوردیدا هەیە لەگەڵ گۆڕینی پیتی (ج) بە پیتی (ژ) و بە (تەکنەلۆژیا) دەنووسرێت(عثمان،٢٠١١،ص٤٧). بەشی یەکەم (Techno) بە تێپەڕبوونی سەدەکان وەك خۆی ماوەتەوە، بەڵام بەشی دووەمی وشەکە (Logos) گۆڕاوە بۆ(Logy) کەبوەتە پاشکۆی ناوی زانستە جیاوازەکان کە بەواتای زانست دێت و بۆ هەر بوارێك زیاددەکرێت، پاش ئەوەی زانستە جیاوازەکان چەمکەکەیان بە واتا ئینگلیزییەکەی وەرگرت و لە بوارەکانی (پیشەسازی، کشتوکاڵ، پزیشکی، ئەندازیاری، دەرمانسازی) دا بەکاریان هێنا و هەریەکەیان تەکنەلۆژیای تایبەت بە خۆی هەبوو(بن زاید،٢٠١٠،ص٤١). بەڵام وەك زاراوە تەکنەلۆژیا بریتیە لە زانیاری و شارەزایی کەڵەکەبوو، کەرەستە و ئامرازی ماددی و ڕێکخراو و ئیداری (کارگێڕی) کە مرۆڤ بەکاریدەهێنێت بۆ ئەنجامدانی کار و پیشەیەك لەژیانی ڕۆژانەیدا بۆ تێرکردنی پێداویستییە ماددی و مەعنەوییەکانی لەسەر ئاستی تاك و کۆمەڵدا(علم الدين، ت. م. الاتصال جماهيرى،ص١٥).

٢.چەمکی کۆمپیوتەر: وشەی کۆمپیوتەر وەرگیراوە لە (Computer) ی ئینگلیزی بەواتای ژماردن - حسابکردن دێت بەپێی کۆمەڵەی

زانستی عێراقی وەرگێڕراوە بۆ (حاسب یان حاسوب) لەزمانی عەرەبیدا.(الدنانی،٢٠٠٣، ص١٦). بە بڕبڕەی پشتی تەکنەلۆژیای زانیارییەکان دادەنرێت(یاسین،٢٠١٥، ص٩١). یەکێکە لە بەرهەمەکانی سەدەی بیستەم، دەچێتە نێو سەرجەم بوارەکانەوە، لەبەرئەوەی هیچ بوارێك نییە کە کارەکانی بەشێوەیەکی تەواو ئەنجام بدات بەبێ بەکارهێنانی کۆمپیوتەر، کۆمپیوتەر ڕۆڵێکی گرنگ و کاریگەری هەیە لە دیزاین و دروستکردنی سیستەمی زانیاری نوێدا، دەبێتەهۆی زیادکردنی خێرایی و وردی و متمانە بۆ تەکنەلۆژیای زانیارییەکان، هەموو توانا بەرزەکان لە جێبەجێکردندا تێیدا ڕێکەخرێن، کۆمپیوتەر هاتووە بۆ بەدیهێنانی شۆڕشی گەیاندنی سێیەم. کۆمپیوتەر ئامێرێکی ئەلیکترۆنییە کە پێکهاتەکانی پەیوەستن بە داخڵکردن و دەرهێنانی داتا و زانیارییەکان، کە بەگوێرەی بڕیار و ڕێنمایی دیاریکراو لە وەرگرتن و هەڵگرتنی زانیارییەکاندا کاردەکات، لە ڕێوشوێنی چارەسەرکردندا دەتوانێت بگات بە زانیاری و ئەنجامی داواکراو بەخێرایی و بە وردی(المزاهرە، ٢٠١٤، ص١٠١-١٠٢).

پێکهاتە سەرەکییەکانی کۆمپیوتەر: بەشێوەیەکی گشتی کۆمپیوتەر دوو پێکهاتەی سەرەکی لەخۆدەگرێت کە بریتین لە:

یەکەم: پێکهاتەی ماددی (Hardware Elements): ئەو پێکهاتە ماددیە دیارانەیە کە گوزارشت لە پارچەیەکی کانزایی و پلاستیکی دەکەن کە دەتوانرێت ببینرێن و دەستیان لێبدرێت لە ئامێری کۆمپیوتەردا بەشەکانی لە کاغەزی شووشەیی و سلیکۆن پێکدێت(المزاهرە، ٢٠١٤، ص١٠١-١٠٢). کە دەتوانین کورتیان بکەینەوە لەمانەی خوارەوەدا(مکاوی، ٢٠٠٦ ، ص٦١-٦٦):

١.ئامێری داخڵکردنی زانیاریComputer Input Devices: بۆئەوەی ئەو زانیارییانەی کە چارەسەردەکرێن بە کۆمپیوتەر بەسوودبن، پێویستە ئاڵوگۆڕبکرێن لەگەڵ کەس و ئامێرەکانی تردا، ئەم ئاڵوگۆڕکردنەش ناودەبرێت بە (زانیاری کردنە ناو کۆمپیوتەر و دەرهێنانەوەی (Input/output).ئەم ئامێرە لە چەند بەشێك پێکدێت کە بریتین لە: (کیبۆرد، ماوس، سکانەر، مایکرۆفۆن، شاشەی لەمس)

٢.یەکەی چارەسەرکردنی ناوەندی (The Central Processing Unit): یەکەی چارەسەرکردنی ناوەندی (CPU) بە دڵی کۆمپوتەر دادەنرێت، کەدەست دەگرێت بەسەر دەرچوونی زانیارییەکان و خەزنکردنیان و هەڵسوکەوتکردنی کۆمپیوتەر لەگەڵیاندا، کە بەرنامەی (لیستی ڕێنماییەکان) دەخوێنێتەوە و دەیانگۆڕێت بۆ کردار یان بەدواداچوون، ئەمانەش هەڵدەستن بەکرداری ئەژمارکردن و هەڵگرتنی زانیارییەکان بەژمارە و پیتەکان، یەکەی دەستبەسەراگرتن (Control Unit) و یەکەی زانستی ژمارە (Arithmetic Logic Unit).

یەکەی چارەسەرکردنی ناوەندی لە دووبەشی سەرەکی پێکدێت(المزاهرە،٢٠١٤، ص١١٠):

أ.چارەسەرکەر (المعالج- Processor)

ب.میمۆری (الذاکرە -Memory): پێکدێت لە:

-میمۆری هەڕەمەکی (RAM-Random Access Memory)

-میمۆری تەنها خوێندنەوە (ROM: Read Only Memory)

-پەناگە میمۆری (Cache Memory)

٣.ئامێری خستنەدەرەوەی زانیاری Computer Output: ئەم ئامێرە چەند شێوەیەك لەخۆدەگرێت، باوترینیان بریتیە لە شاشەی پیشاندان، کەبریتیە لە بۆرییەکی تایبەت و هێما ئەلیکترۆنییەکان دەگۆڕێت بۆ وێنەی بینراو، بەکاردەهێنرێت بۆ پیشاندانی وێنە و دەقی نووسراو و پیتەکان و ژمارەکان، ئەم شاشەیە دەکرێت لەیەك ڕەنگ پێکهاتبێت یان ڕەنگاوڕەنگ بێت، ئەمە جگەلەوەی ئامێری خستنەدەرەوەی زانیاری هەریەك لە (پرنتەر، بیستۆك)یش لەخۆدەگرێت.

٤.یەکەی خەزنکردنی ناوەندی (Storage units): خەزنکردنی بەرنامەکانی نێو کۆمپیوتەر لەیەکەیەکدایە پێی دەوترێت (Memory)، هەروەها ئەم یەکەیە زانیاریش خەزن دەکات کە دەتوانرێت لەکاتی پێویستدا بەکاربهێنرێت، زانیارییە نێردراوەکان لە ژمارەیەك تۆمارکەری تایبەتی نێو کۆمپیوتەرەکەدا دادەنێت کە لە سندوقی هەڵگرتن دەچێت کە لەوێشدا شێوازێکی تایبەتی هەیە بۆ ناسینەوەی هەر تۆمارێك(مکاوی و علم الدین، ٢٠٠٠، ص٩٥،٩٣).

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360

چەند جۆرێك لەیەكەی خەزنكردن هەیە كە بریتین لە(المزاهره،٢٠١٤ ، ص ١١٢):

أ-Hard Disk

ب-Floppy Disks

ت-CD-ROM

پ-یەكەكانی میمۆری سەرەكی (Storage units)

دووەم: پێكهاتە فكرییەكانی كۆمپیوتەر(Computer Software) (بەرنامەكان): كۆمەڵێك زانیاری و كردارە كە بەكاردەهێنرێن بۆ دەستخستنی بەرهەمی داواكراو لە كۆمپیوتەردا كارەكانی بەپێی لیستێك لە ڕێنمایی كە ناودەبرێت بە(Computer Software Program) ئەنجام دەدات كە دەتوانرێت بگۆڕرێن لەهەركاتێكدا كە بمانەوێت، وكاتێك گۆڕانكاری لە لیستی ڕێنمایی بەرنامەكاندا كرا كۆمپیوتەر دەتوانێت ئەركەكانی دیكەی جێبەجێ بكات، كۆمپیوتەر سێ جۆر بەرنامە لەخۆدەگرێت(مكاوی و علم الدین، ٢٠٠٠، ص٩٨-٩٩):

١.بەرنامەی كارپێكردنی سیستەم Operating Systems: بریتییە لە لیستێك ڕێنمایی كە ڕێگە بە بەكارهێنەری كۆمپیوتەر دەدات دەست بگرێت بەسەر میمۆری كۆمپیوتەردا چ بەشێوەی سیدی بێت یان شریت، هەروەها بەسەر پرنتەر و ئامێرەكانی دیكەدا، هەروەها ڕێگە بە سیستەمی كاركردنی كۆمپیوتەرەكە دەدات بەهاوكاری لەگەڵ بەرنامەكانی دیكەدا، وەكو بەرنامە بەجێهێنەرەكان، كە پێویستە دیزاینی كاركردنی گونجاو بێت لەگەڵ تایبەتمەندییەكانی كۆمپیوتەر و مەبەست و بەكارهێنانەكانیدا، هەندێك كاتیش كاركردنی زیاتر لە سیستەمێك لەناو كۆمپیوتەردا ڕێگەپێدراوە، بەكارهێنەر ئەو جۆرەیان هەڵدەبژێرێ كە گرنگە بەلایەوە.

٢.بەرنامە كردارییەكان Applications Programs: ئەم بەرنامانە بە مێشكی كۆمپیوتەر ناودەبرێن و جۆراوجۆرن و لەسەر شریتێكی موگناتیسی یان سیدی ڕەق یان نەرم هەڵدەگیرێن، دەتوانرێ ئەم بەرنامانە لە ڕێگەی نووسینگەكانی فرۆشتنی ئامێری كۆمپیوتەرەوە بەدەست بهێنرێن، بەرنامە كردارییەكان پێكدێن لەبەرنامەكانی:

أ.چارەسەركردنی وشەكان (Word Processing)،

ب. بەرنامەكانی داتابەیس (Databases)

ت.بەرنامەكانی زیرەكی دەستكرد

٣.بەرنامە جێبەجێكارییەكان كە بەكارهێنەر لەكۆمپیوتەردا دەیان نووسێت

•سازاندنی ڕۆژنامەوانی:

١.چەمكی سازاندن: چەمكی سازاندن شێوازی نوێی وەرگرتووە لەگەڵ دەركەوتنی نووسینی ڕاگەیاندن لە سەرەتای نیوەی سەدەی نۆزدەدا(حداد،٢٠٠٢،ص٦٩) ، سازاندن لەزمانی ئینگلیزیدا بە (Editing) ناودەبرێت لە سازێنەر (Editor) وە هاتووە "واتە ئامادەكردنی نووسینەكانی كۆتایی بۆ بڵاوكردنەوە"(ابو زید و عبدالمجید،٢٠٠٠،ص٤). سازاندن لە زمانی عەرەبیدا بە (تحریر) ناودەبرێت كە سەرچاوەی وشەكە لە كرداری (حرر)وە وەرگیراوە واتای وشەكانی (العتق، اشده، الغالی و النفیس، اتقان الكتابه) دەگەیەنێت بە واتای (ئازادكردن، بەهێزی، بەنرخ و گرانبەها، كارامەیی نووسین)، هەروەها لە فەرهەنگی گشتی زمانی عەرەبی دا سازاندن پێداچوونەوەیەكی ڕەخنە ئامێزە بۆ دەق كە تێیدا بەڵگەنامە لەسەرچاوە جیاوازەكانەوە تێكەڵ بەدەق دەكرێت، بەڵام لە زاراوەدا (د. محمد منیر حجاب) پێی وایە سازاندن هەمیشە بریتییە لە دوو كردار: بیركردنەوە لە لایەك و دەربڕین لە لایەكی تر(حجاب،٢٠٠٤،ص١٢٠)، سازاندن دارشتنێكی تۆكمە و باشە بۆ نووسین بەجۆرێك كە ڕێساكانی زمانەوانی ڕەنگ بدەنەوە تێیدا(الربیش،بدون تأریـخ، ص٥).

٢.سازاندنی ڕۆژنامەوانی: سازاندنی ڕۆژنامەوانی هەنگاوێكە لە هەنگاوەكانی بەرهەمهێنانی ڕۆژنامەوانی كە كارێكی ڕۆژانە یان هەفتانەیە بەپێی ماوەی دەرچوونی ڕۆژنامەكە سازێنەر هەڵدەستێت بە سازاندنەوە و دارشتنەوەی ماددە ڕۆژنامەوانییەكان كە لە سەرچاوە جیاوازەكانەوە وەرگیراون بۆ ئەوەی لەشێواز و بۆتە و قاڵبی گونجاودا دایانبرێژێتەوە، پاشان پێداچوونەوە و وردبوونەوە لەوەی كە

دایرشتووە(ربیع،٢٠٠٥،ص١٦).

بواری سوود وەرگرتنی سازاندنی ڕۆژنامەنووسی لە تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر:

لەگەڵ دەرکەوتن و گەشەکردنی تەکنەلۆژیای گەیاندنی نوێدا گۆڕانکاری زۆر بەسەر پرۆسەی سازاندنی ڕۆژنامەنووسیدا هاتووە، بەجۆرێك کە پێشتر کاری سازاندن دژوار و ئاڵۆزبووە، پاش ئەوەی کە هەواڵێك ئامادە دەکرا بەڕێگایەکی دەستی لەسەر لاپەڕە و دواتر لەسەر ئامێرێکی کلاسیکی کۆن چاپدەکرا، بەڵام سازێنەری ئەمڕۆ کۆمپیوتەر بەکاردەهێنێت لە سازاندنی هەواڵ و بابەتە ڕۆژنامەوانییەکاندا کە بووەتە شێوەیەکی ئەلیکترۆنی و ئاسان بووە و دەتوانرێت ڕستەی نوێی بۆ زیاد یان کەم بکرێت یان وشە و ڕستەی لێ لاببرێت، هەروەها سازێنەری ڕۆژنامە لەڕێگەی بەکارهێنانی کۆمپیوتەر و لە چوارچێوەی سیستەمی بڵاوکردنەوەی مەکتەبی دەتوانێت هەواڵەکان ئەمباربکات و بگەڕێتەوە بۆی لەهەرکاتێکدا کە بیەوێت ئەمەش بە سازاندنی ئەلیکترۆنی دەناسرێت و لەچوارچێوەی سیستەمێکی تۆڕی جێبەجێدەبێت(الرحبانی، ٢٠١٢، ص١٧٨).

ئەم سیستەمە ڕێگەدەدات بە دڵنیابوونەوە لەوەی کەپێی دەوترێت سازاندن لەڕێگەی گرووپی کارەوە (Work group) کە دەتوانێت دەقێکی ڕۆژنامەوانی ئامادەبکرێت لەلایەن چەندین سازێنەرەوە ئەمەش بە بەکارهێنانی بەرنامەی بڵاوکراوەی مەکتەبی (ئینتەرلیفInterleaf٦) کە ڕێگەدەدات بە چەندین بەکارهێنەر بگەنە هەمان دەق کە پێشتر لەسەر یادگەی کۆمپیوتەرەکە ئەمبارکراوە بۆ هەر دەستکاریکردنێك بەجۆرێك دەقەکە بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی پەرە بەخۆی دەدات هەر کاتێك گۆڕانکاری تێدابکرێت، پێداچوونەوە بەو گۆڕانکاریانەشدا بکرێت لەسەر دەقەکە ئەنجامدراون(خطاب، ٢٠١٠، ص٨١-٨٢).

لەڕێگەی پشت بەستن بەم سیستەمە تۆرییە کە بە هاوتەریی کاردەکات لەگەڵ سیستەمی بڵاوکردنەوەی مەکتەبی سازێنەر دەتوانێت بەم کارانەی خوارەوە هەستێت(هەمان سەرچاوە، ص٨٢-٨٣):

١.نووسینی بابەتی ڕۆژنامەوانی لەڕێگەی بەکارهێنانی کیبۆرد یان مایکرۆفۆن کە لەڕێگەیەوە دەقەکە بەشێوەی نامەی دەنگی داخڵ دەکرێت کە بەرنامەی ناسینی دەنگ و چارەسازی وشەکان هەڵدەستێت بە وەرگێڕانی بۆ زمانی نووسراو کە ئەتوانرێت بخرێتە سەر دەق مەبەست، پاشان گۆڕانکاری سازاندن لەسەر شاشەی کۆمپیوتەر بە جوڵاندنەوەی وشەکان یان دێڕەکان یان پەرەگرافەکان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تری دەقەکە، و دیاریکردنی بەشێك لە دەقەکە لەڕێگەی دانانی هێڵ لەژێریدا یان بەرزکردنەوە و نزمکردنەوەی وشە یان بردنی بۆلای ڕاست و چەپ و ناوەڕاستی لاپەڕە و گۆڕینی ماوەی نێوان پەرەگرافەکان.

٢.پێداچوونەوەی زمانەوانی لە بابەتی ڕۆژنامەوانی پاش نووسینی بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو هەڵانەی تێیدان بە بەکارهێنانی بەرنامەی هەڵچنی ڕێنوسی و زمانەوانی (Spelling Checker)، ئەم بەرنامانەش فەرهەنگی ڕێنووسییان تێدایە کە لیستێك لە وشە لەخۆدەگرن کە دەگاتە (٧٢ هەزار) وشە و دەتوانرێت زیادبکرێن بەهۆی بەکارهێنەرەوە، هەروەها هەڵچنی زمانەوانییان تێدایە کە بەیارمەتی بەکارهێنەر دەتوانرێت دەقەکە ڕێك بکرێت و هەڵە زمانەوانییەکانی چارەسەربکرێت بەبێ گەڕانەوە بۆ هەڵچنی زمانەوانی لە بەناوبانگترین ئەو بەرنامانەش بەرنامەی (سیبویە)یە بۆ هەڵچنی زمانەوانی و ڕێنوسی کە ڕاوبۆچوونی پێویست دەخاتە بەردەم بەکارهێنەر بۆ ڕاستکردنەوەی هەڵە ڕێنوسییەکان کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە.

پاشان هەڵچنی ڕەوانبێژی بۆ ڕاستکردنەوەی هەڵە ڕەوانبێژییەکان لەچوارچێوەی بەکارهێنانێکی دروستی هەڵەی ڕەوانبێژی، هەروەها ڕاستکردنەوەی خاڵبەندی و ئامارکردنێکی ورد وەك ژمارەی وشە بەکارهێنراوە دووبارەکان کە ئامرازێکی باشە بۆ بەڕێوەبردنی دەق نوسراو بەزمانێکی سادە و بەهێز کە یارمەتیدەرە بۆ گەیشتن بە باشترین دەق لەڕووی زمانەوانی و ڕەوانبێژییەوە.

٣.زیادکردنی زانیاری نوێ لەسەر بابەتی نێو مەلەفەکان یان لابردنی هەندێ زانیاری تێیدا لە وشە و دێڕەکان یان گۆڕانکاری لە ڕێکخستنی بڕگەی چیرۆکە نووسراوەکە لەپێناو بنیاتنانی دەقەکە، چونکە چیرۆکی ڕۆژنامەوانی وەك زانراوە هەرەمی تایبەت بەخۆی هەیە بۆ سازاندنی پێویستە جێبەجێبکرێت.

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360

٤.دەوڵەمەندکردنی دەقی ڕۆژنامەوانی بەوێنەی فۆتۆگرافی یان وێنەی ئاماژەدار یان وێنەی ڕوونکردنەوە ئەگەر پێویست بوو ئەمەش لەڕێگەی هێنانی ئەو وێنانەی لەنێو کۆمپیوتەردان و پیشاندانیان و هەڵبژاردنی وێنەی گونجاو یان داخڵکردنی وێنەی ڕاستەوخۆ لەڕێگای سکانەر یان لەڕێگای کێبڵەکانی ترەوە، وەك کامێرای ڤیدیۆ و ژمارەیی یان بنکەی زانیارییەکان لەسەر هێڵ یان لەڕێگەی پەیوەندی هێڵی بە ئەرشیفی وێنەکان لە ڕۆژنامە بۆ گەیشتن بەچەند هەڵبژاردەیەك و هێنانی گونجاوترینیان.

٥.دڵنیابوونەوە لە ڕاستی ڕووداو و ژمارە و مێژوویی دۆکیۆمێنتارییەکە کە دەقە ڕۆژنامەوانییەکە دەیگرێتەخۆی ئەمەش بەدڵنیابوونەوە لە ڕاستی داتاکانی ئەوکەسانە و شوێنەکانیان لەڕێگەی پەیوەندیی تۆڕی بە ئەرشیفی ڕۆژنامەی ئەلیکترۆنی یان لەڕێگەی پەیوەندیی ڕاستەوخۆ لەسەر هێڵ کە تۆمارە ڕەسمی و حکومی و دۆکیۆمێنتە گشتییەکان لەخۆدەگرێت کە لەسەر تۆڕەکە هەن.

٦.سیستەمی سازاندنی ئەلیکترۆنی تۆڕی دەتوانێت سازێنەر یان سازێنەری بەرپرس لە سازاندنەوەی دووبارە ئاگاداربکاتەوە کە بابەتی تر هەیە هاوشێوەی ئەمەیە لەلایەن چەند سەرچاوەیەکی دیکەوە نێرراوە بەهەمان ڕێگەش نووسراوە، پاشان ناردنی بۆ ژووری هەواڵ بۆئەوەی پێکەوە گرێ بدرێن و بکرێن بەیەك دەق یان ئەوکارەی کەپێی دەوترێت (پشتوێنی هەواڵی کۆکراوە) بۆ چەند لاپەڕەیەکی دیاریکراو پاشان ناونیشان و وێنەیەکی گونجاوی بۆ هەڵبژێرێت کە سازێنەر دەتوانێت چاکترینیان دیاری بکات (بەبێ ئەوەی لەسەر مێزی نوسینگەکەی هەستێت) بە بەکارهێنانی کۆمپیوتەر.

ڕوونە کە کاری سازاندن پەرەیسەندووە بەهۆی پشتبەستنی سازێنەری ڕۆژنامە بە تەکنەلۆژیای سەردەم، پێشتر سازێنەر هەڵدەستا بە کۆکردنەوەی ئەرکەکانی سازاندن و بەجێگەیاندنیان لەڕێگەی خوێندنەوەی لاپەڕەکانەوە، لەکاتێکدا کە یارمەتیدەرە ئەلیکترۆنییەکان هاتنە نێوکارەکەیەوە یارمەتی سازێنەر دەدەن بۆ کۆنترۆڵکردنی هەموو کردارە تەقلیدییەکان.

لەم ساڵانەی دوایدا بەکارهێنانی کۆمپیوتەری زۆر بچووك بڵاوبوویەوە لەوانەش کۆمپیوتەری کەسی تایبەت بەکاری ڕاگەیاندن و کۆمپیوتەری فرە فرمان وەك کۆمپیوتەری دیجیتاڵی(البکری، ٢٠٠٣، ص٨٩-٩٠).

پیشەسازی بڵاوکردنەوەی چاپکراو لەماوەی ساڵانی حەفتا و هەشتاکاندا پەرەیسەند و گەشەسەندنی زیاتری بەخۆوە بینی و کاریگەرێتییەکانی قوڵتربوویەوە لەچاو گەشەسەندنەکانی پیشەسازی بڵاوبوونەوە لەکاتی داهێنانی چاپخانەوە تاوەکو سەرەتای حەفتاکان، بەجۆرێك بووتە شۆڕشی پەیوەندی سێیەم لەمێژووی مرۆڤایەتی بەپێی بۆچوونی زانای پەیوەندی بەریتانی بەناوابانگ (ئەنتۆنی سمس)، شۆڕشی یەکەم لەمێژووی پەیوەندی مرۆڤایەتی بریتییە لە داهێنانی نووسین، دووەم داهێنانی چاپخانەیە، تەکنەلۆجیای زانیارییەکان هات بەهۆی کۆمپیوتەرەوە بۆئەوەی شۆڕشی سێیەم لەپەیوەندیدا ڕووبدات (علم الدين،٢٠٠٤ ، ص٩٤(

لەوکاتەوەی کە کۆمپیوتەر بووەتە ڕەگەزێکی سەرەکی لە هەموو بوارەکانی ژیاندا ڕۆژنامە یەکەم بوار بووە کە سوودی لێ بینیوە، ڕۆژنامەنووسانیش لە دەستە یەکەمینەکانن کە توانیویانە سوود لە تایبەتمەندی و لایەنە باشەکانی کۆمپیوتەر وەربگرن لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا کە لەڕێگەیەوە پیشەسازی ڕۆژنامەوانی پەرەیسەندووە و لەچەند بوارێکی کردەیی و جێبەجێکردنێکدا بەکاریهێناوە وەك ئەمانەی خوارەوە:

١.چارەسەرکردنی وشەکان (Word Processing): لەم دواییانەدا کۆمەڵێك بەرنامە دەرکەوتن کە دەتوانرێت بەکاربهێنرێن لەهەندێك لایەنی چارەسەری سازاندنی ڕۆژنامەنووسی بۆ دەقی ڕۆژنامەوانی لە گرنگترینیان بەرنامەی (سیبویە) کە هەڵدەستێ بە چەندین ئیش لەوانە: چاککردنەوەی هەڵەی زمانەوانی، هەڵەچنی، خاڵبەندی، کە یەکێکن لە لایەنە سەرەکییەکانی پرۆسەی سازاندنی ڕۆژنامەوانی بەتایبەتی لەکاتی بەرزبوونەوەی ئاستی زانستی خوێنەران و ئارەزوویان بۆ خوێندنەوەی ئەو ڕۆژنامانەی کە ڕاست و ڕوونن لەڕووی زمانەوانییەوە. (مکاوی و علم الدين، ٢٠٠٠، ص٩٨-٩٩)

ئەم بەرنامەیە ڕێگە بە چارەسەرکردنی وشە نووسراوەکان دەدات زۆر پێشکەوتووتر و خێراتر لە ئامێری چاپ (Type writer)، کاتێك دەقەکان چاپدەکات بە بەکارهێنانی "تابلۆی چارەسەری وشەکان" دەقە چاپکراوەکە لەسەر شاشەیەکی چاودێر پیشاندەدات، پاشان ئەم

دەقە لە یادگەی کۆمپیوتەرەکەدا ئەمباردەبێت، دەتوانرێت هەر گۆڕانکارییەك لەسەر دەقە چاپکراوەکە بە ئاسانی ئەنجامبدرێت لەڕێگەی دووبارە چاپکردنەوە و ڕاستکردنەوەی هەڵەکان پێش ناردنی زانیارییەکان بۆ ناو کۆمپیوتەرەکە بە گواستنەوەی دەقە چاپکراوەکە - لەڕێگەی پرنتەرەوە- بۆ سەر کاغەز (مکاوی و السید،٢٠٠٦، ل٧١-٧٢).

ئەم بەرنامەیە توانای جێبەجێکردنی چەند کارێکی هەیە ئەکەر فەرمانی پێبکرێت لەوانەش(خليل و اللبان، ٢٠٠٠،ص٧٧-٧٨):

١.دیاریکردنی ناونیشانی ڕۆژنامەوانی گونجاو بۆ دەقە ڕۆژنامەوانییەکە بە هەموو ژانرەکانییەوە (هەواڵ، ڕاپۆرت، ڕیپۆرتاژ، وتار...).

٢.دانانی کورتکراوەی گونجاو لەناو هەموو دەقە ڕۆژنامەوانییەکەدا کە ئەمانە دەگرێتەوە:

أ.کورتکراوەی وشە، بەتایبەتی لەنێو سەردێڕدا.

ب.کورتکراوەی ڕستە، بەتایبەتی لەنێو پێشەکیدا.

ت.کورتکراوەی بڕگەکان لەناو هەموو دەقەکەدا.

٣.ڕاستکردنەوەی زمانەوانی و شێوازی لە دەقەکەدا کە بگونجێت لەگەڵ ڕێزمان و تایبەتمەندییەکانی نووسینی ڕۆژنامەوانی و داواکارییە تایبەتمەندەکانی هونەری ڕۆژنامەوانی.

٤.جێبەجێکردنی هەندێك ڕێکخستنی شێوەیی لەدەق ڕۆژنامەوانی لە گرنگترینیان:

أ.دابەشکردنی دەق بەسەر بڕگەکاندا.

ب.دڵنیابوون لە وردیی بەکارهێنانی خاڵبەندی لەشوێنی پێویستی نێو دەقدا.

٥.دیاریکردنی وێنەی گونجاو بۆ بابەتە ڕۆژنامەوانییەکە.

٢. بڵاوکراوەی مەکتەبی (Desktop Publishing):چەمکی بڵاوکراوەی مەکتەبی (Desktop Publishing-DTP) ئاماژەیە بۆ بەکارهێنانی کۆمپیوتەر و بەرنامەکانی لە بەرهەمهێنانی ڕۆژنامەدا، کە کاریگەرێتیی لەسەر شێوازی کارکردن لە ڕۆژنامە و بەرهەمهێنانیدا هەیە یان لەسەر ئاستی چۆنیەتی هەڵگرتنی بابەتە بڵاوکراوەکان لە ڕۆژنامەدا بە ئامانجی دووبارە بەکارهێنانەوەیان لەکاتی پێویستدا وەك سەرچاوەیەك لە سەرچاوەکانی زانیاری سەرەتایی کەڕێگە بە دەرهێنەری ڕۆژنامە دەدات کۆپییەکی لە ڕۆژنامەکە هەبێت لەسەر شاشە بەو شێوەیەی کە دەیەوێت چاپی بکات لەسەر کاغەز، و دەشتوانێت بە ئاسانی هەر گۆڕانکارییەك کە بیەوێت ئەنجامی بدات لەسەر شاشە، ئەمەش بووەهۆی گەشەدان بە پیشەسازی چاپەمەنی و بڵاوکردنەوە، بەجۆرێك کە ئەم کارە پێشتر پارەیەکی زۆری تێدەچوو دەدرا بە کۆمپانیاکانی (گرافیك)، بەشە سەرەکییەکان لە سیستەمی بڵاوکردنەوەی مەکتەبی ئەمانەن: (کۆمپیوتەر، چاپخانەی لەیزەری، بەرنامەی بڵاوکراوەی مەکتەبی)، ئەمڕۆ سیستەمی بڵاوکراوەی مەکتەبی خاوەنی تەکنیکێکی باڵایە کە ئەویش ئامرازی (سکانەر و مۆدۆم) ە بۆ گۆڕینی ئاماژەکان. (العليان، ٢٠٠٥، ص٢٩).

توێژەر بە پێویستی دەزانێت ڕوونکردنەوە بدات لەسەر جیاوازی نێوان بەکارهێنانی کۆمپیوتەر وەك ئامێرێك بۆ نووسینی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکان، هەروەها بەکارهێنانی کۆمپیوتەر وەك بەرهەمهێنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکان بەجۆرێك لە یەکەمیاندا سازێنەر هەڵدەستێ بە چاپکردنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکان لێرەدا کۆمپیوتەر تەنها ئەرکی چاپکردن جێبەجێدەکات، بەڵام لەحاڵەتی دووەمدا کۆمپیوتەر سەرەڕای چاپکردن هەڵدەستێ بە جێبەجێکردنی ئەوکردارانەی کە پەیوەستن بە دیزاینی ڕۆژنامە و دەرهێنان و دابەشکردنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکان لە دەق و وێنە و هێڵکاری لەناو پەڕەکاندا (شيخاني، ٢٠١٠،ص٤٥١)

دەتوانرێت سێ تێڕوانینی سەرەکی بۆ بەکارهێنانی کۆمپیوتەر بۆ سازاندنی ڕۆژنامەی چاپکراو وێنا بکرێت، هەموو تێڕوانینەکان لایەنێك و ئەرکێکی بنەڕەتییان لەبواری سازاندندا هەیە کە ئەمانەن(خليل،١٩٩٧، ص١٧٨):

أ. تێڕوانینێ کە کۆمپیوتەر وەك ئامێرێکی (Hardware): بەکاردەهێنرێت لە بەڕێوەبردنی کاری سازاندنی ڕۆژنامەوانی لەنێو ڕۆژنامەدا، پەیوەست بەم تێڕوانینەوە لەبواری سازاندنی ئەلیکترۆنیشدا.

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360

ب. تێڕوانینێ کە کۆمپیوتەر وەك ئامرازێکی گەیاندنی تۆڕی (Telecommunication Network) کە دەتوانێت بگاتە سەرچاوەی زانیاری جۆراوجۆر لەسەر ئاستی چەندێتی و چۆنیەتی، پەیوەست بەم تێڕوانینە بەکارهێنانی کۆمپیوتەرە لە پاڵپشتی رووماڵی رۆژنامەوانی بۆ بابەتێك لەکاتی سازاندنیدا.

ت. تێڕوانینێ کە کۆمپیوتەر وەك بەرنامە (Software): پاکێج و لێهاتووی سیستەم ئەتوانێت چەندین کرداری سازاندنی مێشکی کە سازێنەر بەکاریدەهێنێت ئەنجامبدات، پەیوەست بەم تێڕوانینە بەکارهێنانی کۆمپیوتەرە لە سازاندنی مادده رۆژنامەوانییە چاپکراوەکاندا بەبێ سازێنەر.

هەنگاوەکانی تێپەڕبوونی مادده سازێنراوەکە لە حاڵەتی پشتبەستن بە گەیەنەرە ناوخۆییەکان کە لەنێو تۆڕی ناوەندییدا ئەبێت ئەمانەن(عبده،بدون تأريخ،ص٣٣):

١.سازێنەر هەڵدەستێت بە نووسینی بابەت لەسەر شاشەیەك کە بەستراوەتەوە بە ئامرازێکی ناوەندی دیکە لەڕێگەی تۆڕێکی ناوخۆییەوە کە دەکرێت ئاماژەبێت بە شاشەیەکی بینراو (VDT) یان شاشەیەك کە بەسترابێت بە کیبۆردەوە.

٢.بابەتی رۆژنامەوانی کە لەچەندین لاوە هاتووە کۆدەکرێتەوە بەهۆی کۆمپیوتەری ناوەندییەوە (Central Computer) لەکاتی بوونی هەر راستکردنەوەیەك لەهەر بابەتێکی رۆژنامەوانی دیاریکراودا، راستەوخۆ (Online) دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی سازێنەر دەستکاری بکات.

٣.لە حاڵەتی راستکردنەوەدا دووبارە کۆپییەکی کۆتایی دەگەڕێتەوە بۆ کۆمپیوتەری ناوەندی بۆ دانانی لە شێوەیەکی گونجاودا تا بخرێتە مەلەفی گشتییەوە کە ئاسان بێت بۆ بەکارهێنان بۆ سەرجەم بەشەکان بۆ هەستان بە کارێکی پەیوەست بەوەوە.

بەڕێوەبردنی کاری سازاندن بەم شێوەیە بڕێکی زۆر لە نەرمی و خێرایی و لێهاتوویی تێدایە لەکارکردن لەڕێگای چاککردنی توانای ئەم شێوازانەوە(خليل ، ١٩٩٧،ص١٨١):

أ.شێوازی چاککردن: ئەمەش بە گەڕاندنەوەی کۆپییەکی بابەتە رۆژنامەوانییەکە لە کۆمپیوتەری ناوەندییەوە پاش گێڕانەوەی بۆ بەرپرسی سازاندن کە لەسەریەتی گۆڕانکاری پێویستی تێدابکات، پاشان بەخێرایی بیگەڕێنێتەوە بۆ کۆمپیوتەری سەرەکی کە تێیدا بابەتی رۆژنامەوانی کۆدەکرێتەوە، لێرەدا کردارەکانی گۆڕانکاری بەخێرایی و بەئاسانی جێبەجێدەکرێن بە سوودوەرگرتن لەو توانایەی کە بەرنامەی جێبەجێکاری وشەکان هەیەتی.

ب.شێوازی سوودوەرگرتنی راستەوخۆ لە ئەرشیف: سازێنەر دەتوانێت لەڕێگای پەیوەندییەکی خێرای بەردەستەوە ببەسترێت بە ئەرشیفەوە بۆ گەیشتن بە هەندێك زانیاری کە یارمەتیدەرە بۆ ئامادەکردن و سازاندنی بابەتی رۆژنامەوانی بە ئاستێکی زۆر بەرز.

ت.شێوازی گەڕاندنەوەی کۆتایی بابەتەکە لەسەر لاپەڕە: سازێنەر دەتوانێت بابەتی رۆژنامەوانی لەشێوەی کۆتایدا ببینێت لە بەشی بەرپرسی هونەری و پێشنیاری گۆڕانکاریکردن تێیدابکات بۆ ئەنجامدانی گۆڕانکاری تا بابەتەکە بەپێزبێت.

پ.شێوازی ئەرشیفکردنی راستەوخۆی بابەتێك: هەرکاتێك بابەتێکی رۆژنامەوانی گەیشتە شێوەی کۆتایی ئەتوانرێت کۆپییەکی لە مەلەفی تایبەتی بنێررێت بۆ ئەرشیفی رۆژنامەکە.

ج.شێوازی بڵاوکردنەوەی ئەلیکترۆنی: ئەگەر رۆژنامەنووس بیەوێت دەتوانێت کۆپییەکی ئەلیکترۆنی لە هەموو یان هەندێك لە بابەتە رۆژنامەوانییەکانی بەشێوەیەکی راستەوخۆ لەڕێگەی کۆمپیوتەری مەرکەزییەوە بڵاوبکاتەوە کە بابەتە رۆژنامەوانییەکەی تێداکۆکراوەتەوە، لەکاتێکدا کە ئەم کۆمپیوتەرە بەسترابێتەوە بە تۆڕێکی فراوانەوە (WAN wide area network) و بگەیەنرێت بەدەرەوەی رۆژنامەکە.

ح.شێوازی هاوکاری نێوان سازێنەر و سەرجەم ئەندامانی رۆژنامە: شێوازی کلاسیکی بۆ کاری سازێنەر لەڕێگەی کاغەزەوە رێگربوو بۆ گرتنەبەری رێگاکانی تر کە بابەتی رۆژنامە ئاسان دەکات، پاشان بینینی سازاندنی بەشی بەشێوەیەکی زۆر، بەڵام لە حاڵەتی سازاندنی ئەلیکترۆنی کە لە چوارچێوەی سیستەمێکی تۆڕیدا بابەتەکە جیاوازە بەجۆرێك کە تێڕوانینی سازێنەر زیاتر گشتگیرە، ئەوەی بەسەر سازێنەردا جێبەجێدەبێت لەم کارەدا بەسەر لایەنەکانی دیکەی رۆژنامەکەشدا جێبەجێدەبێت.

بەکورتی تەکنەلۆژیای گەیاندنی نوێ بەگشتی توانیویەتی ڕۆڵێکی گرنگ لە هەموو قۆناغەکانی پیشەسازی و بەرهەمهێنان و دەرچوواندنی ڕۆژنامەواندیا بگێڕێت، بەتایبەتی ئامێری کۆمپیوتەر لەسەرەتای شەستەکانی سەدەی بیستەمەوە تاوەکو ئێستا کاریگەرێتییەکی زۆری لە قۆناغەکانی سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا بەجێهێشتوە، بەجۆرێك کە دەتوانرێت بوترێت بەبێ بوونی ئەم ئامێرە کاری سازاندن ئاڵۆز و دژوار بووە، بەڵام لەئێستادا بە هۆی بوونی بەرنامە تایبەتمەندەکانییەوە شۆڕشێکی گەورەی لەم بوارەدا دروستکردووە و توانیویەتی گۆڕانکاری و ئاسانکارییەکی زۆر لەپرۆسەکەدا بکات، سەرەنجام وایکردووە کە سازێنەری ڕۆژنامە بە کات و ماندوبوونێکی کەم سازاندنێکی ورد و بێکەموکوڕی پێشکەشبکات.

سێیەم: خستنەڕوی ئەنجامەکانی بەشی مەیدانی و شیکارکردنیان

ڕادەی بەکارهێنانی جۆرەکانی کۆمپیوتەر لەکاری سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) داکۆمپیوتەری جۆری (دیسکتۆپ) بەشێوەیەکی (بەردەوام) لەلایەن سازێنەرانەوە بەکاردەهێنرێت، بەڵام سازێنەرانی ڕۆژنامەی (ئاوێنە) بەشێوەیەکی (بەردەوام) کۆمپیوتەری جۆری (لاپتۆپ) بەکاردەهێنن،ئەمەشدەبێتە خاڵی جیاواز و دیاری نێوان هەردوو ڕۆژنامەکە،توێژەر وایدەبینێت کەبەکارهێنانی ئامێری (کۆمپیوتەر) لەکاری سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا بەشێوەیەکی بەردەوام ئەوە دەردەخات کە شێواز و چۆنیەتی ئەنجامدانی کاری ڕۆژنامەوانی بەگشتی و سازاندن بەتایبەتی گۆڕاوە، بەجۆرێك کە لە ئێستادا زیاتر پشت بە تەکنەلۆژیای (کۆمپیوتەر) دەبەسترێت بەراورد بە ڕابردوو کە بەشێوەیەکی مەیدانی زۆرینەی کارە ڕۆژنامەوانییەکان ئەنجامدەدران.

خشتەی(١)

ڕادەی بەکارهێنانی جۆرەکانی کۆمپیوتەر لە کاری سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

برگەکان		کوردستانی نوێ					ئاوێنە					کۆی گشتی				
		بەردەوام	هەندێکجار	بەدەگمەن	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەرەیی	بەردەوام	هەندێکجار	بەدەگمەن	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەرەیی	بەردەوام	هەندێکجار	بەدەگمەن	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەرەیی
کۆمپیوتەر(دیسکتۆپ)	د	١٤	٣	١	٢،٧٢	٠،٥٧٥	٥	٠	١	٢،١٦	٠،٨١٦	١٩	٣	٢	٢،٧٠	٠،٦٢٤
	٪	٧٧،٨	١٦،٧	٥،٦			٨٣،٣	٠	١٦،٧			٧٩،٢	١٢،٥	٨،٣		
لاپتۆپ	د	٥	١١	٢	٢،١٧	٠،٦١٨	٦	٠	٠	٣	٠	١١	11	2	٢،٣٧	٠،٦٤٦
	٪	٢٧،٨	٦١,١	١١،١			١٠٠	٠	٠			٤٥،٨	٤٥،٨	٣ ,٨		

بەکارهێنانی جۆرەکانی کۆمپیوتەر لە سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

بەکارهێنانی کۆمپیوتەر جۆری (دیسکتۆب) لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) دا بەیەکێك لە گرنگترین ئامرازەکانی سازاندنی ڕۆژنامەوانی دادەنرێت کە بەرێژەی (٨٧,٥٪)، جیاوازی لە ڕێژەی بەکارهێنانی کۆمپیوتەری (لاپتۆب) دەبێتە خاڵی جیاوازی نێوان هەردوو ڕۆژنامەکە بەجۆرێك لە ڕۆژنامەی (ئاوێنە)دا ڕێژەکە زیاترە، ئەمەش بەهۆی جیاوازی لە خولی دەرچوونی نێوان ڕۆژنامەکانە بە شێوەی ڕۆژانە و هەفتانە بەوپێیەی کە سازێنەرانی ڕۆژنامەی ئاوێنە بۆ ئامادەکردنی بابەتەکانیان زۆر پەیوەست نین بە ئامادەبوونیان لەنێو دەزگاکەیاندا و زیاتر کۆمپیوتەری کەسی (لاپتۆب) بەکاردەهێنن

توێژەر هۆکاری زۆری بەکارهێنانی کۆمپیوتەری جۆری (دیسکتۆب) و (لاپتۆب) لەهەردوو ڕۆژنامەکەدا بۆئەوە دەگەڕێنێتەوە کە کاری سازاندنی ڕۆژنامەوانی لەکارێکی میکانیکیی دەستییەوە بۆ کارێکی ئەلیکترۆنی گۆڕاوە، بەهۆی ئامرازی کۆمپیوتەرەوە بەجۆرێك کە لە سەرجەم قۆناغەکانی کاری سازاندندا بەکاردەهێنرێت و ئاسانکاری وخێراییەکی زۆر بە پرۆسەکەش دەبەخشێت، سەرەڕای ئەوەش بەکارهێنانی ئینتەرنێت و تۆڕەکانی پەیوەندیکردن بەهۆیەوە ئاسانتردەبێت، بەوپێیەی ڕۆژنامەنوسان لەدەزگاکانی کارکردندا زیاتر کارەکانیان ئەنجامدەدەن و کۆمپیوتەری دابینکراویش لەجۆری (دیسکتۆب)ە هەربۆیە زۆرترین بەکارهێنانی هەیە بەراورد بە (لاپتۆب).

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360

خشتەی (٢)

بەکارهێنانی جۆرەکانی کۆمپیوتەر لەکاری سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

برگەکان		کوردستانی نوێ					ئاوێنە					کۆی گشتی				
		پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری
دیسکتۆب	د	١٦	١	١	٢،٨٣	٠،٥١٤	٥	٠	١	٢،٦٧	٠،٨١٨	٢١	١	٢	٢،٧٩	٠،٥٨٨
	٪	88.9	5.6	5.6			83.3	٠	١٦،٧			٨٧،٥	٣،٢	٨،٣		
لاپتۆب	د	٨	٧	٣	٢،٢٨	٠،٧٥٢	٣	٢	١	٢،٣٣	٠،٨١٦	١١	٩	٤	٢،٢٩	٠،٧٥٠
	٪	44.4	38.9	16.7			٥٠	33.3	١٦،٧			٤٥،٨	٣٧،٥	١٦،٧		

هۆکارەکانی بەکارهێنانی کۆمپیوتەر لە سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

سازێنەرانی ڕۆژنامەی (کوردستانی نویێ) و (ئاوێنە) ئامرازی کۆمپیوتەر بە (پلەیەکی زۆر) بۆ گەیشتن بە سەرچاوەکانی هەواڵ و نوسینی دەقەکان و سازاندنیان بەکاردەهێنن، هەروەها بە (پلەیەکی کەم) کۆمپیوتەر بۆچارەسەرکردنی وشەکان، بڵاوکراوەی مەکتەبی، دیزاین و گۆڕانکاری وێنەکان و هێڵکاری و برگەکانی ڕوونکردنەوە بەکاردەهێنن. لە بەرامبەردا بەکارهێنانی کۆمپیوتەر بۆ مەبەستەکانی دیکە بە ڕێژەی جیاواز خاڵی جیاوازی نێوانیانە.

توێژەر هۆکاری زۆری بەکارهێنانی کۆمپیوتەر بۆ (گەیشتن بە سەرچاوەکانی هەواڵ) بۆ کەمبوونەوەی پەیامنێران دەگەڕێنێتەوە بەهۆی کاریگەرێتیی تەکنەلۆژیای گەیاندنی نوێ و دروستبوونی قەیرانی دارایی بەراورد بە ڕابردوو، ئەمەش بەهۆی کەمی ستافی ڕۆژنامەکە و بەکارهێنانی کۆمپیوتەر وەك ئامرازێك بۆ پەیوەستبوون بە ئینتەرنێتەوە بەمەبەستی گەیشتن بە سەرچاوەکانی هەواڵ و خێرایی لە دەستکەوتنی زانیارییەکاندا.

خشتەی(٣) هۆکارەکانی بەکارهێنانی کۆمپیوتەر لە سازاندنی ڕۆژنامەنوسییدا

برگەکان		کوردستانی نوێ					ئاوێنە					کۆی گشتی				
		پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پ. زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری
بۆ گەیشتن بە سەرچاوەکانی هەواڵ	د	١٧	١	٠	2.94	٠٫٢٣٦	٦	٠	٠	٣	٠	٢٣	١	٠	٢٫٩٥	٠٫٢٠
	٪	٩٤٫٤	٥٦	٠			١٠٠	٠	٠			٩٥٫٨	٤٫٢	٠		
بۆ ئەمبارکردنی دەق و گێڕانەوەی	د	١٤	٣	١	2.72	5750	٥	١	٠	٢٫٨٣	408	١٩	٤	١	٢٫٧٥	٠٫٥٣
	٪	٧٧٫٨	١٦٫٧	٥٫٦			٨٣٫٣	١٦٫٧	٠			٧٩٫٢	١٦٫٧	٤٫٢		
چارەسەرکردنی وشەکان	د	١٠	٢	٦	2.22	٠٫٩٣٤	٣	١	٢	٢٫١٧	٠٫٩٨٣	١٣	٣	٨	٢٫٢٠	٠٫٩٣
	٪	٥٥٫٦	١١٫١	٣٣٫٣			٥٠	١٦٫٧	٣٣٫٣			٥٤٫٢	١٢٫٥	٣٣٫٣		
بڵاوکراوەی مەکتەبی	د	٦	٩	٣	٢٫١٧	707	٢	٢	٢	٢	894	٨	١١	٥	٢٫١٢	٠٫٧٤
	٪	٣٣٫٣	٥٠	١٦٫٧			٣٣٫٣	٣٣٫٣	٣٣٫٣			٣٣٫٣	٤٥٫٨	٢٠٫٨		
دیزاین و گۆڕانکاری وێنەکان و هێڵکاری و برگەکانی ڕوونکردنەوە	د	١٢	٤	٢	2.56	705	٤	٠	٢	٢٫٣٣	1.033	١٦	٤	٤	٢٫٥٠	٠٫٧٨
	٪	٦٦,٧	٢٢,٢	11.1			66.7	٠	33.3			66.7	١٦٫٧	١٦٫٧		
پەیوەندیکردنی ڕاستەوخۆ بە بنکەی زانیارییەکان	د	٦	١١	١	٢٫٢٨	575	٢	٣	١	٢٫١٧	٠٫٧٥٣	8	١٤	٢	٢٫٢٥	٠٫٦٠
	٪	٣٣,٣	٦١,١	5.6			٣٣٫٣	٥٠	١٦٫٧			٣٣٫٣	٥٨٫٣	٨٫٣		
بۆ نووسینی دەقەکان و سازاندنیان	د	١٥	٣	٠	٢٫٨٣	٠٫٣٨٣	٥	٠	١	٢٫٨٣	٠٫٨١٦	٢٠	٣	١	٢٫٧٩	٠٫٥٠
	٪	٨٣٫٣	١٦٫٧	٠			٨٣٫٣	0	١٦٫٧			٨٣٫٣	١٢٫٥	٤٫٢		
بۆ پاڵپشتی لە ڕووماڵی ڕۆژنامەدا	د	١٤	٢	٢	2.67	٠٫٦٨٦	٤	١	١	٢٫٥٠	٠٫٨٣٧	18	٣	٣	٢٫٦٢	٠٫٧١
	٪	٧٧٫٨	١١٫١	١١٫١			66.7	١٦٫٧	١٦٫٧			٧٥	١٢٫٥	١٢٫٥		
بەکارهێنانی بەرنامەی لێهاتوویی لە سازاندنی بابەتەکانی ڕۆژنامەدا	د	٨	٧	٣	٢٫٢٨	٠٫٧٥٢	٣	٢	١	٢٫٣٣	٠٫٨١٦	١١	٩	٤	٢٫٢٩	٠٫٧٥
بەکارهێنانی بەرنامەی لێهاتوویی لە سازاندنی بابەتەکانی ڕۆژنامەدا	٪	٤٤٫٤	٣٨٫٩	١٦٫٧	٢٫٢٨	٠٫٧٥٢	٥٠	٣٣٫٣	١٦٫٧	٢٫٣٣	٠٫٨١٦	٤٥٫٨	٣٧٫٥	١٦٫٧	٢٫٢٩	٠٫٧٥
بۆ کارپێکردنی ئینتەرنێت و پەیوەندیکردنی بە سەنتەرەکانی زانیاری یان ئامرازە جیاوازەکانی ڕاگەیاندن	د	١٤	١	٣	٢٫٦١	٠٫٧٧٨	٣	٢	١	٢٫٣٣	٠٫٨١٦	١٧	٣	٤	٢٫٥٤	٠٫٧٧
بۆ کارپێکردنی ئینتەرنێت و پەیوەندیکردنی بە سەنتەرەکانی زانیاری یان ئامرازە جیاوازەکانی ڕاگەیاندن	٪	٧٧٫٨	٥٫٦	١٦٫٧	٢٫٦١	٠٫٧٧٨	٥٠	٣٣٫٣	١٦٫٧	٢٫٣٣	٠٫٨١٦	٧٠	١٢٫٥	١٦٫٧	٢٫٥٤	٠٫٧٧
بۆ پەیوەستکردنی بە تەواوی ئامێرە بەکارهاتووەکانی دیکە لە پرۆسەی سازاندندا	د	٧	٧	٤	٢٫٩٤	٠٫٢٣٦	١	٢٫٣٣	٠٫٨١٦	٢,٣٣	٠,٨١٦	٥	٢٫٢٠	٠٫٧٧	٢,٢٠	٠,٧٧
بۆ پەیوەستکردنی بە تەواوی ئامێرە بەکارهاتووەکانی دیکە لە پرۆسەی سازاندندا	٪	٣٨٫٩	٣٨٫٩	22.2	٢٫٩٤	٠٫٢٣٦	٥٠	33.3	١٦٫٧	٢,٣٣	٠,٨١٦	٤١٫٧	٣٧٫٥	٢٠٫٨	٢,٢٠	٠,٧٧

بەکارهێنانی بەرنامەکانی کۆمپیوتەر

سازێنەرانی ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) بە (پلەیەکی زۆر) بەرنامەی (مایکرۆسۆفت وۆرد) بۆ سازاندنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکان بەکاردەهێنن، پێدانی (پلەیەکی کەم) بە هەریەك لە بەرنامەکانی (ڕۆژنامەوانی بۆ پیشاندان وپەیوەندی لەنێوان دەرهێنەر و ڕۆژنامەنووسدا، هەڵەچنی زمانەوانی و بەڕێوەبردنی کاری سازاندن) خاڵی جیاوازی نێوانیان دەبێت.

توێژەر وایدەبینێت کە بەرنامەی تایبەت بەزمانی کوردی بۆ سازاندن و ڕێکخستنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکان و هەڵەچنی ڕێنوسی و زمانەوانی

بوونی نییە ئەمەش وادەکات بەرنامەی (مایکرۆسۆفت) زۆرترین بەکارهێنانی هەبێت، بۆ نووسینی دەقە ڕۆژنامەوانیەکان و سازاندنەوەیان لەلایەك و بۆ مەبەستی پێداچوونەوەی زمانەوانی و هەڵەچنی ڕێنوسیش لەلایەکی دیکەوە.

خشتەی (٤)

بەکارهێنانی بەرنامەکانی کۆمپیوتەر

برگە		کوردستانی نوێ					ئاوێنە					کۆی گشتی				
		پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری	پلەیەکی زۆر	پلەیەکی مامناوەند	پلەیەکی کەم	ناوەندی ژمێرەیی	لادانی پێوەری
بەرنامەی چارەسەرکردنی وشەکان (Microsoft word)	د	١٦	٢	٠	2.89	302	٦	٠	٠	3	0	٢٢	٢	٠	٢،٩١	٠،٢٨
	٪	٨٨،٩	١١،١	٠			١٠٠	٠	٠			٩١،٧	٨،٣	٠		
بەرنامەی هەڵەچنی ڕێنوسی (Spelling Checker)	د	٦	٧	٥	2.06	802	١	٣	٢	٨٣,1	٠،٧٥٣	٧	١٠	٧	٢	٠،٧٨
	٪	٣٣،٣	٣٨،٨	٢٧،٨			١٦،٧	٥٠	٣٣،٣			٢٩،٢	٤١،٧	٢٩،٢		
بەرنامەی هەڵەچنی زمانەوانی (سيبوية)	د	٢	٨	٨	١،٦٧	٠،٦٨٦	١	١	٤	١،٥٠	٠،٨٣٧	٣	١٠	١١	١،٦٦	٠،٧٠
	٪	١١،١	٤٤،٤	٤٤،٤			١٦،٧	١٦،٧	٦٦،٧			١٢،٥	٤١،٧	٤٥،٨		
بەرنامەی (Adobe reader) بۆ خوێندنەوەی مەلەفەکان بە (Pdf)	د	٦	٩	٣	٢،١٧	٠،٧٠٧	٣	١	٢	٢،١٧	٠،٩٨٣	٩	١٠	٥	٢،١٦	٠،٧٦
	٪	٣٣،٣	٥٠	١٦،٧			٥٠	١٦،٧	٣،٣			٣٧،٥	٤١،٧	٢٠،٨		
بەرنامەکانی چارەسەری وێنەکان (اليستريتورAdob.Photoshop (picasa0lightroom٠	د	٤	٥	٩	١،٧٢	٠،٨٢٦	١	3	٢	١،٨٣	٠،٧٥٣	٥	٨	١١	١،٧٥	٠،٧٩
	٪	٢٢،٢	٢٧،٨	٥٠			١٦،٧	٥٠	٣٣،٣			٢٩،٨	٣٣،٣	٤٥،٨		
بەرنامەی بەڕێوەبردنی کاری سازاندن	د	٥	٧	٦	١،٩٤	٠،٨٠٢	١	١	٤	١،٥٠	٠،٨٣٧	٧	٥	١٢	١،٨٣	٠،٨١
	٪	٢٧،٨	٣٨،٩	٣٣،٣			١٦،٧	١٦،٧	٦٦،٧			٢٩،٢	٢٠،٨	٥٠		
	د	٦	٢	١٠	١،٧٨	٠،٩٤٣	١	٣	٢	١،٨٣	٠،٧٥٣	٢	١	١٢	١،٧٩	٠،٨٨

ڕیزبەندکردنی ئامراز و شێوازەکانی پەیوەندیکردن بەپێی بەکارهێنانیان لە سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

ئامرازی (کۆمپیوتەر) زۆرترین بەکارهێنانی هەیە لە هەردوو ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا ڕیزبەندی (یەکەم) ی بەدەستهێناوە بەهۆی زۆری بەکارهێنانیانەوە لەکاری سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا بەشێوەیەکی بەردەوام، هاوڕابوونی سازێنەرانی هەردوو ڕۆژنامەکە لە بەکارهێنانی ئامرازی کۆمپیوتەر لە ڕیزبەندی یەکەمدا و (تۆڕەکانی پەیوەندیکردن) لە ڕیزبەندی سێیەمدا، هەروەها کەمی لە بەکارهێنانی ئامرازەکانی (تلکس، تیلیتێکست ، تیلی فۆتۆ، فاکس مەیل، ڤیدیۆ تێکست، تیلی فاکس) بە ڕیزبەندی (نۆیەم و دەیەم و یازدەیەم و دوازدەیەم و سیازدەیەمدا) خاڵی هاوبەشی نێوانیانە، بەکارهێنانی ئینتەرنێت بە ڕیزبەندی دووەم لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێدا و ئامرازی مۆبایل لە ڕۆژنامەی ئاوێنەدا بە هەمان ڕیزبەندی خاڵی جیاوازی نێوانیانە.

توێژەر هۆکاری جیاوازی لە پێدانی پلەی دووەم بە ئامرازی (مۆبایل) و (ئینتەرنێت) لە ڕۆژنامەی (ئاوێنە) و (کوردستانی نوێ) دا بۆئەوە دەگەڕێنێتەوە، کە ڕۆژنامەی ئاوێنە بەستافێکی کەمەوە کاری ڕۆژنامەوانی ئەنجامدەدەن، لەو چوارچێوەیەشدا وەرگرتنی زۆرینەی لێدوانە ڕۆژنامەوانییەکان بەهۆی ئامرازی مۆبایلەوە دەبێت بەسوودوەرگرتن لە تۆڕەکانی پەیوەندیکردن، ئەمەش وایکردووە تۆڕەکانی پەیوەندیکردنیش پلەی سێیەم بەدەستبهێنن، بەڵام ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ بەوپێیەی خاوەنی ستافێکی گەورەترە و ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەیە و ڕۆژانە نوێترین هەواڵ بڵاودەکەنەوە و بەکارهێنانی ئینتەرنێت بەپلەی دووەم دێت کە بۆ مەبەستی وەرگرتنی هەواڵ و زانیاری سوودی لێوەردەگرن.

خشتەی (٥)

ڕیزبەندکردنی ئامراز و شێوازەکانی پەیوەندیکردن بەپێی بەکارهێنانیان لە سازاندنی ڕۆژنامەوانیدا

برگەکان	کوردستانی نوێ			ئاوێنە			کۆی گشتی		
	دووبارەبوونەوە	٪	ڕیزبەندی	دووبارەبوونەوە	٪	ڕیزبەندی	دووبارەبوونەوە	٪	ڕیزبەندی
کۆمپیوتەر	١٦	88.9	یەکەم	٥	83.3	یەکەم	٢١	٨٧،٥	یەکەم
ئایپاد	١٠	55.6	هەشتەم	3	50	هەشتەم	١٣	٥٤،٢	هەشتەم
مۆبایلی زیرەك	٣	16.7	پێنجەم	3	50	دووەم	٤	١٦،٧	پێنجەم
ئامرازەکانی گواستنەوە و ئەمبارکردنی فایلەکان	4	22.2	شەشەم	4	33.3	شەشەم	٦	٢٥	شەشەم
کامێرا	٥	27.8	حەوتەم	5	33.3	حەوتەم	٧	٢٩،٢	حەوتەم
تەلەفۆن	6	٢٢،٢	چوارەم	٣	50	چوارەم	٩	٣٧،٥	چوارەم
تلکس	٨	44.4	نۆیەم	٥	83.3	نۆیەم	١٣	٥٤،٢	نۆیەم
تیلیتێکست	١٠	55.6	دەیەم	٥	83.3	دەیەم	١٠	٦٢،٥	دەیەم
تیلی فۆتۆ	٩	50	یازدەیەم	4	66.7	یازدەیەم	١٣	٥٤،٢	یازدەیەم
تیلی فاکس	١٢	66.7	دوازدەیەم	٥	83.3	دوازدەیەم	١٧	٧٠،٨	دوازدەیەم
ڤیدیۆ تێکست	١١	61.1	سیازدەیەم	4	66.7	سیازدەیەم	١٥	٦٢،٥	سیازدەیەم
فاکس مەیل	12	66.7	چواردەیەم	5	83.3	چواردەیەم	١٧	٧٠،٨	چواردەیەم
تۆڕەکانی پەیوەندیکردن	5	27.8	سێیەم	٢	33.3	سێیەم	٧	٢٩،٢	سێیەم
ئینتەرنێت	8	44.4	دووەم	4	١٦،٧	پێنجەم	١٠	٤١،٧	دووەم

چوارەم: سەلماندنی گریمانە و خستنەڕووی ئەنجامەکانی پێوانەی ئاماری (المقایس الاحصائیە)

پیشاندانی ئەنجامی پێوەری کاریگەرێتی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی و شیکارکردنی ئەم بەشە ئەو ئەنجامانە لەخۆدەگرێت کە توێژەر پێی گەیشتووە بەگوێرەی ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکەی کەبریتین لە زانینی ڕادەی کاریگەرێتی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی لە ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا، توێژەر بۆ هێنانەدی ئەم ئامانجە پێوەری ئاماری (المقیاس) بەکاردەهێنێت ئەمەش بە گرتنەبەری ڕێوشوێنە پێویستەکان بۆ ئەو مەبەستە.

بەمەبەستی هێنانەدی ئەم ئامانجانە توێژەر گریمانەیەکی سەرەکی دادەنێت کە بریتین لە:

١. تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر کاریگەرێتی لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا هەیە.

تەوەری یەکەم: کاریگەرێتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی

١. بەشێوەیەکی گشتی بەمەبەستی زانینی کاریگەرێتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەرلەسەر پرۆسەی سازاندنی ڕۆژنامەوانی توێژەر پشتبەست بە بەکارهێنانی (t.test) ڕادەی کاریگەرێتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەری بۆ دەردەکەوێت، بۆ ئەم مەبەستەش ناوەندی ژمێرەی برگەکانی تەوەری دووەم و سێیەمی فۆرمی ڕاپرسییەکەی دەرهێناوە بۆ هەردوو ڕۆژنامەکە کە دەگاتە (٢٨٥,٠٠٠)، بەراورد بە ناوەندی ژمێرەیی ناوەندی گریمانەیی دەگاتە(٢٧٠,٠٠٠)، لەکاتێکدا لادانی پێوەرییان دەگاتە (٢٩,٠٩٥)، بەهای (t) ئەژمارکراو دەگاتە (٢,٥٢٦) کە گەورەترە لە بەهای (t) خشتەیی کە دەکاتە (٢,٠٦٩) ، بەهای ئەگەری (sig) بچووکترە لە (ئاستی دلالی) (٠,٠١٩ <٠,٠٥)، واتە کاریگەرێتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی لەڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ و ئاوێنە) دا هەیە و

گریمانەکە بەبوونی ئەو کاریگەرێتییە سەلمێنراوە.

٢. ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ: ناوەندی ژمێرەی برگەکانی دووەم و سێیەمی فۆرمی ڕاپرسییەکە لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ)دا دەگاتە (٢٨٢,٥٠٠)، بەراورد بە ناوەندی ژمێرەیی ناوەندی گریمانەیی دەگاتە (٢٧٠,٠٠٠)، لەکاتێکدا لادانی پێوەریان دەگاتە (٢٩,٢٦٤)، نرخی (t) ئەژمارکراو دەگاتە (١,٨١٢) کە بچووکترە لە بەهای (t) خشتەیی کە دەکاتە (٢,١١٠) ،بەهای ئەگەری (sig) گەورەترە لە (ئاستی دلالی (٠,٠٨٨<٠,٠٥).

٣. ڕۆژنامەی ئاوێنە: ناوەندی ژمێرەی برگەکانی دووەم و سێیەمی فۆرمی ڕاپرسیەکە لە ڕۆژنامەی (ئاوێنە)دا دەگاتە (٢٩٢,٥٠٠)، بەراورد بە ناوەندی ژمێرەیی ناوەندی گریمانەیی دەگاتە (٢٧٠,٠٠٠)، لەکاتێکدا لادانی پێوەریان دەگاتە (٢٩,٨٧١)، بەهای (t) ئەژمارکراو دەگاتە (١,٨٤٥) کە بچووکترە لە بەهای (t) خشتەیی کە دەگاتە (٢,٥٧)، بەهای ئەگەری (sig) گەورەترە لە (ئاستی دلالی) (٠,١٢٤<٠,٠٥) .

خشتەی (٢٩) ئەوە دەردەخات کە تارادەیەك جیاوازی هەیە لە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەنێوان ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا، بەجۆرێك ڕێژەی بەکارهێنانەکە لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) دا زیاترە لە ڕۆژنامەی (ئاوێنە)، چونکە لادانی پێوەری بەکارهێنانی کۆمپیوتەر لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ)داکەمترە بەراورد بە ڕۆژنامەی (ئاوێنە)، (٢٩,٢٦٤ <٢٩,٨٧١)، هۆکارەکەی بۆ چەند خالێك دەگەڕێنێتەوە:

١. جیاوازی لە کاتی دەرچوونی نێوان هەردوو ڕۆژنامەکە کە (ڕۆژانە و هەفتانە)ن کاریگەرێتیی لەسەر ڕادەی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر هەیە لە سازاندنی بابەتە ڕۆژنامەوانییەکاندا.

٢. جیاوازی لە ئامانج و شێوازی کارکردنی ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانەی حیزبی بەراورد بە ڕۆژنامەیەکی هەفتانەی ناحیزبی هۆکارێکی دیکە دەبێت لە جیاوازی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لە هەردوو ڕۆژنامەکەدا.

٣. جیاوازی لە پێکهاتە و ڕێکخستنی کارگێڕی و ستافی سازاندنی هەردوو ڕۆژنامەکە لە ڕووی قەبارە و شێوازی کارکردنەوە.

بەروانین لە خشتەی (٢٩) ئەوە دەردەکەوێت کە لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا بەهای (T) ئەژمارکراو گەورەترە لە بەهای (T) خشتەیی(٢,٥٦ >٢,٠٦)، واتە بەهای ئەگەری (sig)بچوکترە لە (٠,٠٥)، (٠,٠١>٠,٠٥) واتە تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر کاریگەرێتی لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی لەڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا هەیە بەم ئەنجامەش گریمانەی توێژینەوەکە دروستدەردەچێت، وەك خشتەی (٢٩).

خشتەی (٢٩)

ئەنجامی پێوەری کاریگەرێتیی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندنی ڕۆژنامەوانی

برگەکانی تەوەری دووەم و سێیەم	ناوەندی ژمێرەیی	ناوەندی گریمانەیی	لادانی پێوەری	بەهایT		نمرەی ئازادی	برگەکانتەوەری دووەم و سێیەم	ناوەندی ژمێرەیی
				بەهای t ئەژمارکراو	بەهای t خشتەیی			
کوردستانی نوێ و ئاوێنە	٢٨٥،٠٠٠	٢٧٠،٠٠٠	٢٩،٠٩٥	٢،٥٢٦	٢,٠٦٩	٢٣	٠،٠١٩	دالە
کوردستانی نوێ	٢٨٢،٥٠٠٠	٢٧٠،٠٠٠	٢٩،٢٦٤	١،٨١٢	٢,١١٠	١٧	٠،٠٨٨	دال نییە
ئاوێنە	٢٩٢،٥٠٠٠	٢٧٠،٠٠٠	٢٩،٨٧١	١،٨٤٥	٢,٥٧١	٥	٠،١٢٤	دال نییە

دەرەنجامەکان

دەرەنجامی بەشی مەیدانی

١.سازێنەرانی ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) بەشێوەیەکی (بەردەوام) ئامرازی (کۆمپیوتەر) بۆ سازاندنی بابەتەکانیان بەکاردەهێنن .

٢. (بەپلەیەکی زۆر) و بەڕێژەی (٪٨٧،٥)سازێنەرانی هەردوو ڕۆژنامەکە کۆمپیوتەری جۆری (دیسکتۆپ) بەکاردەهێنن بۆ سازاندنی بایەتەکانیان.

٣. ڕێژەی بەکارهێنانی کۆمپیوتەری جۆری (لاپتۆپ) لە ڕۆژنامەی (ئاوێنە)دا زیاترە و بەڕیژەی (٪١٠٠)بەراورد بە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) کە بە ڕیژەی (٪٢٧،٨).

٤. ئامرازی کۆمپیوتەر زۆرترین بەکارهێنانی هەیە لەلای سازێنەرانی ڕۆژنامەی (کوردسانی نوێ) و (ئاوێنە) زۆرینەشیان بۆ گەیشتن بەسەرچاوەکانی هەواڵ و بۆ ئەمبارکردنی دەق و گێڕانەوەی، هەروەها بۆ بەدوایدا بۆ نوسینی دەقەکان و سازاندنیان بەکاریدەهێنن.

٥ بەرنامەی (مایکرۆسۆفت ۆرد) زۆرترین بەکارهێنانی هەیە لەهەردوو ڕۆژنامەکەدا بەراورد بە بەرنامەکانی دیکە وەك(هەڵەچنی ڕێنوسی، (Adobe reader)، چارەسەری وێنەکان، بەرنامەی ڕۆژنامەوانی بۆ پیشاندان و پەیوەندی لەنێوان دەرهێنەر و ڕۆژنامەنوسدا). کە لە کاری سازاندندا بەکاردێن

٦. ئامرازی کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت و تۆڕەکانی پەیوەندیکردن لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ)دا پلەکانی یەکەم و دووەم و سێیەم وەردەگرن، بەڵام لە ڕۆژنامەی ئاوێنەدا کۆمپیوتەر و مۆبایل و تۆڕەکانی پەیوەندیکردن هەمان پلە وەردەگرن.

٧. هەمیشە بەکارهێنانی ئامرازی کۆمپیوتەر دەبێتەهۆی باشترکردن و خێراترکرنی کاری سازاندن و کەمکردنەوەی تێچوون و کات لە ڕۆژنامەدا، هەروەها پێکەوەبەستنی ستافی ڕۆژنامەکە و ئاڵوگۆڕکردنی خێرای زانیارییەکان لەکاتی سازاندنی پەیامە ڕۆژنامەوانییەکاندا.

دەرەنجامی گریمانەی توێژینەوە

١. تەکنەلۆژیای گەیاندنی نوێ کاریگەرێتیی جیاوازی لەسەر کاری ڕۆژنامەوانی و پرۆسەی سازاندن لە ڕۆژنامەکانی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا بەجێهێشتووە، بەجۆرێك کە گۆڕانکاری لە پێکهاتە و ڕێکخستنی کارگێڕی و کاری دیزاین و دەرهێنانی ڕۆژنامەکاندا دروستکردووە، ئەمە سەرەڕای ئەوەی لە ڕووی چۆنیەتی و جۆرایەتییەوە کاری سازاندنی خێرا و باش و ئاسانترکردووە بەکات و تێتچوونێکی کەمترەوە لەجاران.

پێشنیاز و ڕاسپاردەکان

یەکەم: پێشنیازەکان: لەچوارچێوەی ئەو ئەنجامانەی سەرەوەدا توێژەرچەند پێشنیازێك دەخاتەڕوو:

١. توێژەر پێشنیازدەکات بۆ بەڕێوەچوونی کاری سازاندنی ڕۆژنامەوانی لەڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە)دا بەشێوەی سیستەمی تۆڕی

کەتێیدا سەرجەم سازێنەران بەهۆی تۆڕێکی ناوەندییەوە ببەبەسترێنەوە بە کۆمپیوتەری ناوەندییەوە، چونکە بەڕێوەبردنی کاری سازاندن بەم شێوەیە بڕێکی زۆر لە نەرمی و خێرایی و لێهاتوویی تێدایە.

٢. توێژەر پێشنیازدەکات بۆ ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) کەڕێککەوتن لەگەڵ کۆمپانیا و دامەزراوەکانی بواری تەکنەلۆژیا بکەن بەمەبەستی بەرهەمهێنانی ئەو ئامرازە تەکنەلۆژییانەی کە گونجاون لەگەڵ سروشتی کارکردنی سازێنەراندا لە کوردستاندا، وەك جێگیرکردنی زمانی کوردی هاوشێوەی زمانەکانی دیکەی نێو کۆمپیوتەر تا سازێنەران سوودمەدبن لە بەرنامە تایبەتمەندەکان بەبواری سازاندن، وەك بەرنامەی (سیبویە) و هاوشێوەکانی.

٣. توێژەر پێشنیازدەکات بۆ ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) و (ئاوێنە) بۆ ناردنی سازێنەران بۆ خولی تایبەتی بۆ بەهێزکردنی توانیان لەبواری سازاندن و بەکارهێنانی زیاتری ئامێری کۆمپیوتەر.

دووەم: ڕاسپاردەکان

توێژەر لە چوارچێوەی ئەو ئەنجامانەی سەرەوە چەند ڕاسپاردەیەك دەخاتەڕوو بۆ توێژەرانی دیکە:

١. ئەنجامدانی توێژینەوەی دیکە لەسەرئامرازەکانی ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی کوردی لێرەوە توێژەر چەند پێشنیازێك ڕادەسپێرێت:

أ- کاریگەرێتیی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندن لە تەلەفزیۆن و ڕادیۆدا.

ب- کاریگەرێتیی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەپرۆسەی بەرهەمهێنانی ڕۆژنامەواندا.

ت- کاریگەرێتیی تەکنەلۆژیای کۆمپیوتەر لەسەر سازاندن لەڕۆژنامەی ئەلیکترۆنیدا.

٢. ئەنجامدانی هەمان توێژینەوە، بەڵام سامپڵی ڕۆژنامەکانی پارێزگای هەولێر یان دهۆك وەربگیرێت.

سەرچاوەکان

یەکەم: فەرهەنگ

١)حجاب، محمد منیر. (٢٠٠٤). المعجم الاعلامی، القاهره، دارالفجر للنشر و التوزیع.

دووەم: کتێبی عەرەبی و وەرگێڕاو بۆ زمانی عەرەبی

١)ابوزید، فاروق و عبدالمجید، لیلی. (٢٠٠٠). فن التحریر الصحفی، القاهره، بدون مکان النشر.

٢)البکری، إیاد شاکر. (٢٠٠٣). تقنیات الاتصال بین زمنین، ط١عمان، ،دار الشروق للنشر و التوزیع.

٣)حداد، نبیل. (٢٠٠٢). فن الکتابه الصحفیه، عمان، دار الکندی.

٤)خطاب، امل محمد. (٢٠١٠). تکنولوجیا الإتصال الحدیثه و دوروها فی تطویر الأداء الصحفی، القاهره، دار العالم العربی

٥)خلیل، محمود ابراهیم و اللبان، شریف درویش. (٢٠٠٠). اتجاهات حدیثه فی الإنتاج الصحفی، القاهره، العربی للنشر و التوزیع.

٦)خلیل، محمود. (١٩٩٧). الصحافه الألکترونیه، اسس الأنظمه التطبیقیه فی التحریر الصحفی، القاهره، العربی للنشر و التوزیع.

٧)الدنانی، عبدالملك ردمان. (٢٠٠٣). الوظیفه الإعلامیه لشبکه الإنترنت، ط١، القاهره، دار الفجر للنشر و التوزیع.

٨)ربیع، عبد الجواد سعید محمد. (٢٠٠٥). فن الخبر الصحفی، القاهره، دار الفجر للنشر و التوزیع.

٩)الرحبانی، عبیر. (٢٠١٢). الإعلام الرقمی(الإلکترونی)، عمان: دار أسامه للطبع و التوزیع.

١٠)علم الدین، محمود. (١٩٩٠). تکنولوجیا المعلومات و صناعه الإتصال الجماهیری، بدون مکان النشر، العربی للنشر و التوزیع.

١١)علم الدین، محمود. (٢٠٠٤). الفن الصحفی، القاهره، مطبوعات قطاع الثقافه مؤسسه اخبار الیوم.

١٢)العلیان، ربحی مصطفی. (٢٠٠٥).إداره المعرفه، عمان،دار صفاو للنشر و التوزیع.

١٣)المزاهره، منال هلال. (٢٠١٤). تكنولوجيا الإتصال و المعلومات، ط١، عمان، دار المسيره للنشر و التوزيع و الطباعه.

١٤)مكاوی، حسن عماد و السيد، ليلی حسين. (٢٠٠٦). الاتصال و نظرياته المعاصره، ط٦، بدون مكان النشر،دار المصريه اللبنانيه.

١٥)مكاوی، حسن عماد و علم الدين، محمود سليمان. (٢٠٠٠). تكنولوجيا المعلومات و الإتصال، بدون مكان طبع.

١٦)يونس، ابراهيم عبدالفتاح. (٢٠٠٣). التعليم بين الفكر و الواقع، القاهره،دار قباء.

سێیەم: نامەی ماستەر و تێزی دکتۆرا:

١)بن زايد، فريد. (٢٠١٠). واقع استخدام التكنولوجيات الحديثه للاعلام و الاتصال فی الصحافه المكتوبه بالجزائر، رساله ماجستير غير منشوره، الجزائر، جامعه منتوری قسنطينه، كليه العلوم الانسانيه و الاجتماعيه، قسم علوم الاعلام و الاتصال.

٢)الحطامی، عبداباسط محمد عبدالوهاب. (٢٠٠٣). استخدام تكنولوجيا الإتصالات فی الإنتاج الإذاعی و التلفزيونی اليمنی/ دراسه تطبيقيه)، رساله دكتوراه منشوره، القاهره، جامعه الأزهر.

٣)حميد، حكيم عثمان. (٢٠١١). دور تكنولوجيا الاتصال فی أتطوير العمل الأعلامی فی الوسائل الاعلام الكوردستان، اطروحه دكتوراه منشوره، سليمانيه، جامعه السليمانيه، كليه العلوم الإنسانيه قسم الإعلام.

٤)ياسين، محمد اسماعيل. (٢٠١٥). استخدامات تكنولوجيا الإتصال فی تطوير شكل و مضمون الصحف الفلسطينيه اليوميه، دراسه ميدانيه، رساله ماجستير غير منشوره، غزه، جامعه الإسلاميه غزه، كليه الآداب، قسم الصحافه.

چوارەم: توێژینەوەکان

١)شيخانی، سميره. (٢٠١٠). الاعلام الجديد فی عصر المعلومات، مجله جامعه دمشق، المجلد٢٦، العدد الاول +الثانی.

پێنجەم: پێگەی ئەلیکترۆنی

١)بەبێ ناوی نوسەر. بەرواری سەردان(٢٠١٦/٢/١٠). تعريف ومعنى تحرير فی معجم المعانی الجامع معجم عربی عربی، تحرير‌http://www.activeparenting.com/APSF_authorhttp://www.almaany.com/ar/dict/ar-a.

٢)الربيش، جرشيد. بەرواری سەردان(٢٠١٦/٢/١٩). التحرير الأدبی العربی، http://www.squ.comlforumluploadedl.doc .

٣)عبده، نسرين محمد. بەرواری سەردان(٢٠١٥/١٢/١٥). اثر التطور التكنولوجی على فن التحرير الصحفی، (http://www.aluka.com)

شەشەم: چاوپێکەوتن

١)ئەندامانی دەستەی نوسەران لە رۆژنامەی(کوردستانی نوێ) بەشێوازی(فۆکەس گرووپ)، (٢٠١٦/٨/٢٩)، کاتژمێر(١١:٠٠)، سلێمانی، بارەگای رۆژنامەی کوردستانی نوێ.

٢)ئەندامانی دەستەی نوسەران لە رۆژنامەی(ئاوێنە) بەشێوازی(فۆکەس گرووپ)، (٢٠١٦/٩/٤)، کاتژمێر(١٠:٣٠)، سلێمانی، بارەگای رۆژنامەی(ئاوێنە).

(HUJ) P-ISSN: 2412-9607, e-ISSN: 2617-3360